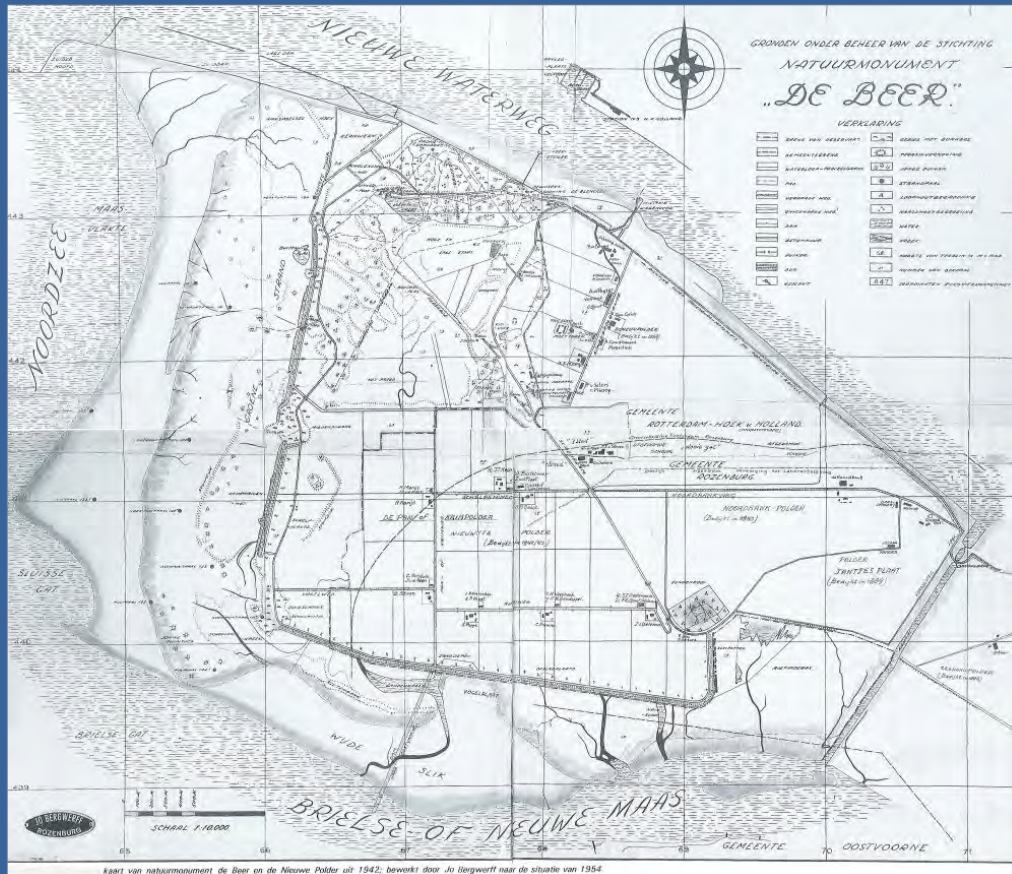

Topografie van De Beer

E. Buijsman

Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer no. 14
eerder *Een kleine topografie van De Beer*

E. Buijsman

Topografie van De Beer

Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer 14

Tweede volledig herziene uitgave van de publicatie

‘Een kleine topografie van De Beer’, 2025

© Tinsentiep, Houten

De Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer

beoogt informatie over het voormalige natuurmonument De Beer toegankelijk te maken. De uitgaven zijn ook beschikbaar via de website natuurmonumentdebeer.nl.

Afbeelding voorpagina

Kaart De Beer uit 1942, door Jo Bergwerff bewerkt naar de situatie in 1954. Uit H.A. van der Nol-Spoor, *Keetmeisje in Europoort*, 1994

Correspondentieadres

Bovencamp 57

3992 RX Houten

030 6373498

natuurmonumentdebeer@inzichten.nl

Zie ook de website: natuurmonumentdebeer.nl

Deze uitgave of delen eruit mogen vrijelijk worden verspreid en vermenigvuldigd op voorwaarde dat te allen tijde duidelijk is dat de informatie afkomstig is van de Publicatiereeks Natuurmonument De Beer no. 14.

Gelieve als verwijzing op te nemen:

Ed Buijsman, Topografie van De Beer, tweede versie, Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer no 14, 2025.

Voorwoord bij de tweede druk

De *eerste* uitgave van deze publicatie heette

‘Een kleine topografie van De Beer’.

De *tweede* uitgave heet – inmiddels volwassen

geworden gewoon ‘Topografie van De Beer’.

Omwille van de continuïteit is het oorspronkelijke nummer van Mededelingenreeks Natuurmonument De Beer (14) gehandhaafd.

Deze tweede uitgave is tweemaal kritisch bekeken en van commentaar voorzien door Frans Beekman. Zijn bijdrage heeft ertoe geleid dat de kwaliteit is verbeterd. Mijn grote dank hiervoor.

Peter de Krom heeft het onderdeel ‘Oorlogsbouwwerken’ van commentaar voorzien. Mijn hartelijke dank dat hij dat heeft willen doen.

In veel gevallen is bij het onderschrift bij de afbeeldingen sprake van ‘Collectie Buijsman’ of iets vergelijkbaars. Inmiddels zijn echter mijn in de loop van twintig jaar verzamelde archivalia overgedragen aan de Heimans en Thijssse Stichting in Amsterdam. Gelieve dus in plaats van ‘Collectie Buijsman’ te lezen ‘Archief Heimans en Thijssse Stichting’.¹

E. Buijsman,
september 2025

¹ De overdracht vond plaats in februari 2025. Het manuscript voor deze publicatie was op dat moment al ver gevorderd. Het archief van de Heimans en Thijssse Stichting is in principe te bezoeken op vrijdag van 10 tot 16 uur.

Neem hiervoor contact op met de archivaris Meyltje van Aalst. Zie hiervoor de website van de Heimans en Thijssse stichting, vervolgens Contact en tot slot bij ‘Archief en documentatie - Meyltje van Aalst’.

Inhoud

Voorwoord bij de tweede druk	2	Jacht	31
Ontstaan van De Beer	5	Jacob Bakkerbos, eerste	32
De naam 'De Beer'	13	Jacob Bakkerbos, tweede	32
Kaarten van De Beer, 1930-1960	14	Kamphuis	33
Landschapselementen op De Beer	22	Kemphanenwei	33
Aanlegsteiger	22	Kievitenwei	34
Aanspoelselhoek	22	Kievitenplas	34
Aenstoot/Aanstoot	22	Kievitenwei	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Bakengat	23	Kleine Beer	34
Bakenveld	23	Klutenbank	35
Beertje, 't	23	Klutenplas	35
Berghaven	24	Krakeendenplas	35
Bootenhuis	24	Krimpolder	35
Blencken, de	24	KRO-huisje	35
Boerderijen	25	Lage Stort	35
Breed, het	25	Lepelaar, de	35
Buitenplas	26	Legerplaats De Beer	35
Dam in de Briels(ch)e Maas	26	Militaire wagenveer	36
Dennenbosch of -tuin	26	Parkeerplaats	36
Duinmeertje	26	Paviljoen 'De Beer' (1956-1959)	37
Eendenvijver	26	Paviljoen 'De Beer' (1959-1963)	37
Eendenkooi	27	Nieuwe Storten	37
Eur-o-rama	27	Nieuwland	37
Europoort	27	Panpolder	37
Ganzenkreek	28	Perskade	37
Groene Strand	28	Oorlogsbouwwerken	38
Groote plas	29	Atlantikwall	38
Haringkop	29	Batterij Brandenburg	39
Hoge Stort	29	Batterij Rozenburg	39
Huis Korfmaker	29	Beerweg	39
Huis Pols	30	Bunkers	39
Huisje Zuidpunt	31	Chineze muur	39
Huisje Vogelbescherming	31	Festung	40
		Huis van den generaal	40

Kernwerk.....	40	Stekelstort	47
Landingsobstakels	41	Vakantiebunker	47
Munitiebunkers	42	Verhoevenpolder.....	48
Leitstand.....	42	Visvijver.....	48
Muur aan de Brielsche Maas.....	42	Vlier(en)laan.....	48
Mijnen	43	Vlierenkop.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Munitiebunker Batterij Rozenburg.....	43	Vlierenwoud	48
Neue Westwall	43	Vogelplaat.....	49
Reinhardwerk.....	43	Vogelweg.....	50
Soldatentheater	43	Waterhok.....	50
Wehrmachtsheim/Heimatsheim.....	44	Weg naar Pols.....	51
Weermachtsweg.....	44	Westhaf	51
Westdijk.....	44	Wijde Slik.....	51
Würzburg-Riese	45	Witgatplas	51
Rietmoeras.....	45	Woning bij de eendenkooi	52
Robbe(n)plaat.....	45	Zuiderhoofd	52
Schelp(en)vlakte	45	Zuidslak	52
Schafthuisje	45	Zuid(er)punt.....	52
Scheurpolder.....	45	Zuiderhoofd	53
Scholeksterplas.....	46	Conclusie.....	54
Scholeksterwei.....	46	Literatuur	54
Schollenkreek	46	Websites	54
Schuilhut	46		
Sionskapel.....	47		
Soldatenkoor.....	47		

Ontstaan van De Beer

‘Door stormen zijt ge ontstaan, slechts door stormen kunt ge vergaan’²: het is de wat pathetische spreuk die de eerste pagina van het eerste informatieboekje over De Beer uit 1951 siert. In de versie van dit boekje uit 1961, de laatste, is de spreuk niet meer aanwezig. Misschien ook wel terecht, want het ‘slechts door stormen kunt ge vergaan’ had zich al aangediend. Op 1 januari 1964 sloot De Beer immers definitief zijn poorten; ontmanteld en vergraven voor de aanleg van Europoort als onderdeel van de uitbreiding van de Rotterdamse haven.

Wie de spreuk ooit heeft bedacht, zal altijd een raadsel blijven. Misschien was het bestuurslid Wim van der Kloet³ die ‘Een inleidend woord’ van het eerste informatieboekje over De Beer schreef. Of misschien Maup Mörzer Bruijns die de redactie over het boekje voerde. De betekenis van de spreuk wordt voor zover het eerste deel – ‘door stormen zijt ge ontstaan’ - betreft, uitgelegd. In de inleiding staat namelijk: ‘Wat is “De Beer” eigenlijk anders dan een eeuwen geleden, door stormen opgeworpen zandplaat in de Maasmond?’ Deze uitspraak bevat een kern van waarheid, maar niet alleen storm maar ook rust heeft tot de vorming van De Beer geleid. De anonieme auteur van de spreuk doelde met ‘storm’ zonder twijfel op de Sint Elisabethvloed van 1421, hoewel die de zandplaat niet opwierp maar wel bijdroeg tot het ontstaan ervan.

In de twaalfde eeuw lag de monding van de Maas ongeveer tussen de tegenwoordige plaatsen Brielle en Monster. Het was in die tijd de belangrijkste afvoer van de grote rivieren naar de Noordzee. De situatie veranderde ingrijpend door de Sint Elisabethsvloed in november 1421. Daarna vond de afvoer van de Waal veel zuidelijker plaats via het Hollands Diep en het Haringvliet (*afbeelding 1, 2*). Het zeegat tussen Brielle en Monster kreeg nu slechts een kwart van de eerdere afvoer. Natuurlijke processen zorgden voor landaanwas, vooral aan de noordkant van de monding. De landaanwas werd vervolgens via indijkingen veilig gesteld. Het gat tussen Brielle en Maassluis verzandde. Op een kaart uit 1540 was in de monding van de Maas al duidelijk een grote zandbank zichtbaar.⁴ In 1576 komt op een kaart van Jan Potter voor het eerst de benaming ‘den Hoeck van Schravenzant’ voor; deze naam zou in 1572 voor het eerste zijn gebruikt.⁵ Op een kaart uit 1583 uit de ‘Spieghel der Zeevaerdt’ zijn al twee zandbanken aanwezig (*afbeelding 3*).

De noordelijke zandbank zat soms vast aan het vasteland, dan was die weer los. Het bleef al met al voor de scheepvaart in ieder geval een lastig te bevaren gebied.⁶ Op een kaart van Hayen uit 1586 is een kleine zandbank te zien die bijna aan het vasteland van Holland vast zit. Deze bank heeft de naam ‘Tsagen of die Blencken’. De doorgang naar de Maasmonding vanuit het noorden was nu alleen nog maar mogelijk door om deze bank heen te varen. In de ‘Tresoor der Zeevaert’ van 1592 heet ‘de Blencken’ een ‘Steert sandts die van Holland aff komt schieten’ (Engelbrecht, 1934). De naam ‘de Blencken’ wijst er op dat het om een onbegroeide, blanke zandplaat gaat.⁷ Op de kaart van Floris Balthazarszoon uit 1610 komt de naam ‘Den Beer’ voor het eerst voor (*afbeelding 4*).

² Zie Mörzer Bruijns (1951), p. 3.

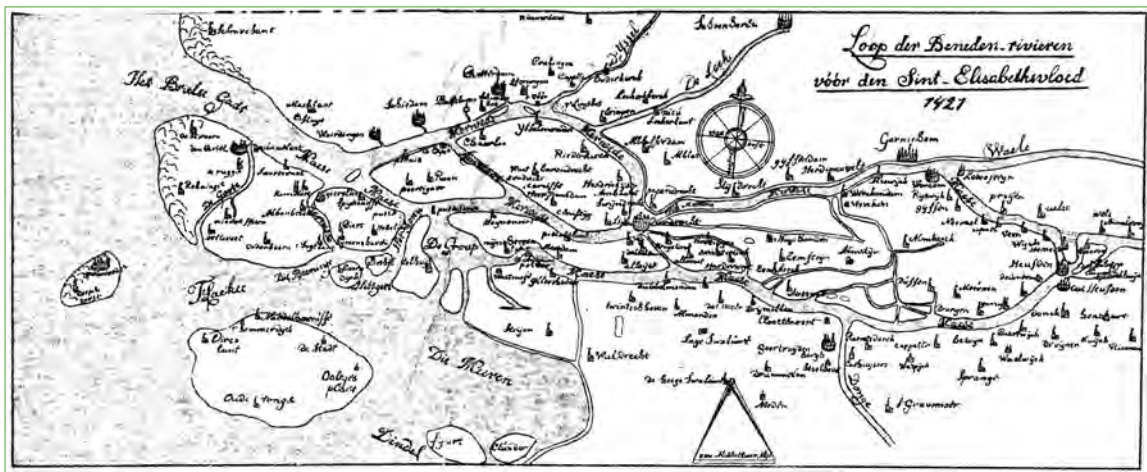
³ Voorheen Van der Kloot; hij liet zijn naam in de jaren vijftig veranderen.

⁴ Engelbrecht, 1934.

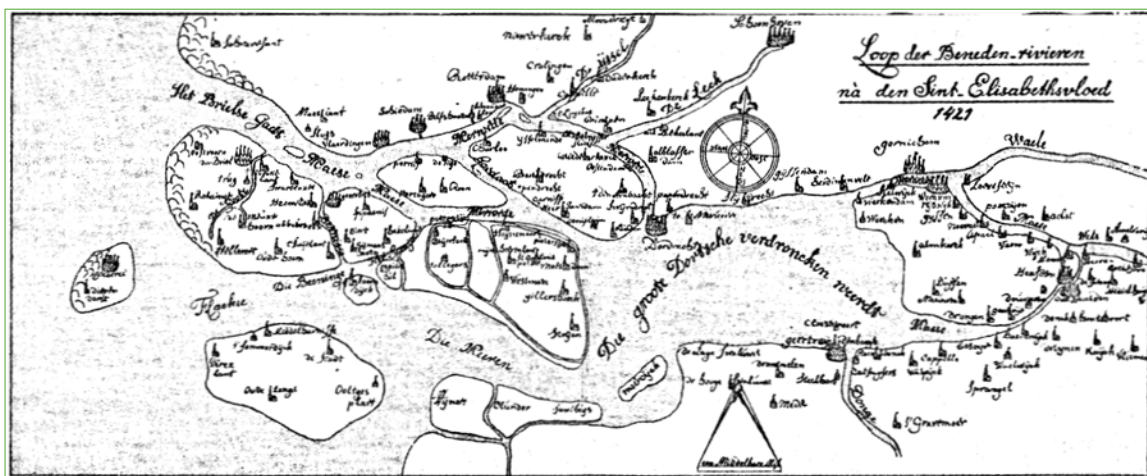
⁵ Engelbrecht (1934) verwijst hiervoor naar het Besteedboekje uit 1572 op gezag van de toenmalige archivaris van het Hoogheemraadschap van Delfland, mejuffrouw mr. Ruys.

⁶ Keuning (1918) geeft onder andere een uitgebreide beschrijving van de veranderingen in de vaargeulen.

⁷ Blencken zou kunnen zijn afgeleid van blenken en blinken ofwel glanzen (De Vries 1971).

[1] Historiserende kaart van de monding van de Maas voor de Sint Elisabethvloed van 1421. Alle grote rivieren hebben hun afvoer naar de Noordzee grotendeels via het Brielsche Gat. Bron: niet bekend.

[2] Historiserende kaart van de monding van de Maas na de Sint Elisabethvloed van 1421. Ten zuiden van Dordrecht is een groot gebied verdwenen; hier is de Biesbosch (op de kaart aangeduid met 'Die groote Dordtsche verdroncken weerd') ontstaan. De afvoer van de Waal en de Maas gaat nu grotendeels onderlangs. Alleen de Lek en de (Hollandsche) IJssel hebben hun afvoer nog langs het Brielsche Gat. Bron: niet bekend.

[3] Fragment van een kaart uit de 'Spiegel der Zeevaerdt' uit 1584, overgenomen uit Engelbrecht (1934). De kaart, gedateerd 1583, toont twee zandbanken in de monding van de Maas. De meest noordelijke doorgang – waarnaar de kleine, rode pijl wijst – is onbetrouwbaar als doorvaart. Links bevindt zich het noordoosten.

Op de kaart van Jacob Quack uit 1665 lag bezuiden de Hoek van Holland inmiddels een grote zandplaat, hoewel de afmeting ervan kon verschillen afhankelijk van de maker van de kaart en de gebruikte bronnen (*afbeelding 5*). De zandplaat zou door aanslibbing verder groeien en bleek in het begin van de achttiende eeuw al een forse omvang te hebben. Het was ook in deze tijd dat landmeter Cruquis met zijn plannen voor de doorsnijding kwam om zo de bereikbaarheid van Rotterdam te verbeteren. Plannen die vooralsnog op niets uitliepen; ze waren voor die tijd te gewaagd. Bovendien waren de geschatte kosten astronomisch hoog (Buijsman, 2007). Het zou tot het eind van de jaren zestig van de negentiende eeuw duren, voordat de Nieuwe Waterweg kon worden aangelegd. De zandplaat was toen nog verder in omvang toegenomen.

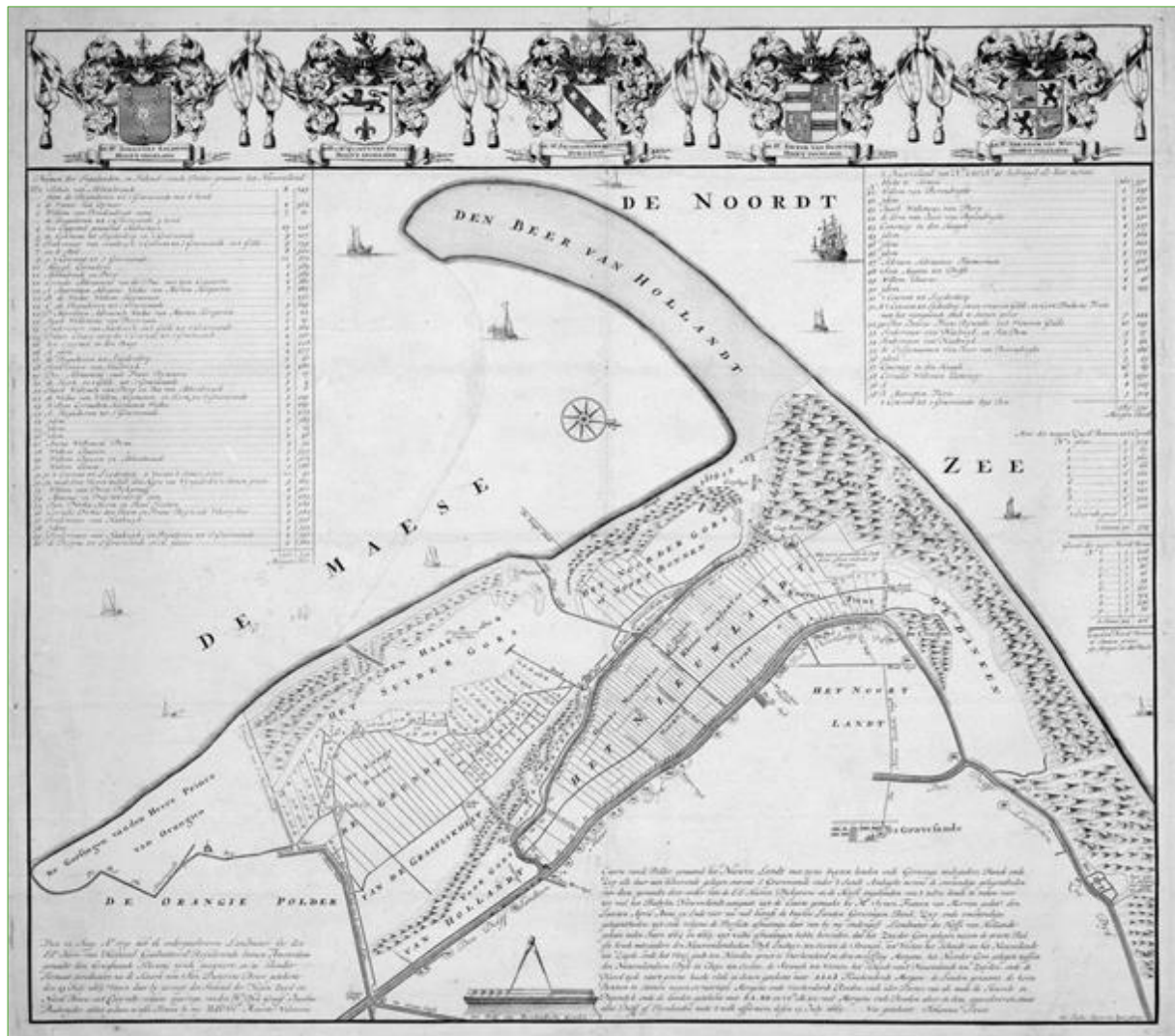
De doorsnijding van de Hoek van Holland volgens het plan van Pieter Caland was een gewaagde en ook kostbare onderneming, maar het zou uiteindelijk na de nodige tegenslagen een bevaarbare verbinding van Rotterdam met de Noordzee opleveren. Het natuurgebied De Beer zoals het later bekend zou worden, was geboren. De processen die tot de vorming van De Beer hadden geleid, gingen echter onverminderd voort. Reden dan ook dat in periode dat De Beer zou bestaan, de omvang ervan voortdurend toenam. Meest opvallend waren de geleidelijke ontwikkeling van een groot brak moerasgetijdengebied aan de oostzijde en de gestage uitbreiding van het strand in westelijke richting.

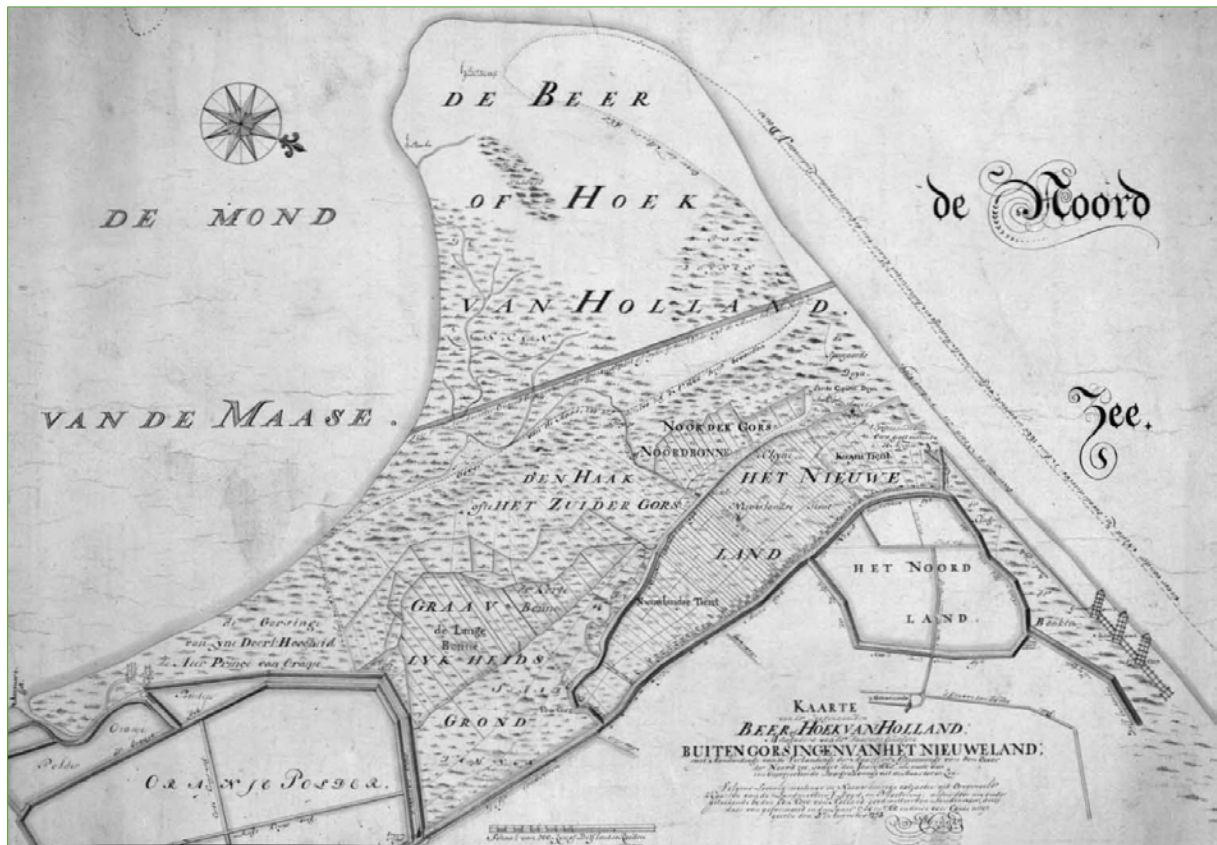
[4] Fragment van de kaart van Kaart van het Hoogheemraadschap van Delfland, gemaakt door Floris Baltharszoon uit 1610. Het is de eerste kaart waarop de naam 'Den Beer' voorkomt. In het midden meer naar rechts staat de naam 'Den Haeck'. Bron: Nationaal Archief.

[5] Deel van de kaart van de gorzen, platen en visscherijen in de Maas van het eiland Rozenburg tot in zee door Koutter, 1648. Bron: Nationaal Archief.

[6] Kaart van de polder 'Het Nieuwlandt' van landmeter Walraven, 1719, naar een kaart van Johannes Douw uit 1665 die op zijn beurt gebruik maakte van een kaart Symon Fransen van Merven uit 1591. De zandbank in de monding van de Maas (de Maese) heet hier 'Den Beer van Hollandt'. Bron: Stadsarchief Rotterdam.

[7] Kaart van her zuidelijke deel van Holland van De Graat uit 1773. De door Cruquis voorgestelde doorsnijding is aangegevene.
Bron: Nationaal Archief.

[8] De Beer op het Bonneblad 874 uit 1880. De Nieuwe Waterweg was gereed gekomen in 1872. De naam 'Pan' is vanwege de vorm, De naam 'Krim' verwijst naar de Krimoorlog (1853–1856). Het Afgedamde Scheur is een dichtgegroeid baggerdepot.

De naam ‘De Beer’

Het zuidelijkste puntje van Holland had van oudsher de naam ‘Hoek van Holland’ of kortweg ‘Hoek’. De precieze schrijfwijze is nogal eens gewijzigd en hing onder andere af van de in een bepaalde tijd gebruikelijke spelling. Zodoende komen namen als ‘Houck’ en ‘Hoeck’ al of niet in combinatie met Holland of Hollandt voor. Hazewinkel, archivaris van het gemeentearchief in Rotterdam, wijdde er in 1936 een uitgebreide brief aan.⁸⁻⁹ Waarschijnlijk is de brief een antwoord op een verzoek van het bestuur van Stichting Natuurmonument De Beer. Hazewinkel stelt dat de naam voor het eerst voorkomt in de vorm ‘den hoeck van Schravensant’ op een kaart van Jan Potter uit 1576.¹⁰

De naam ‘De Beer’ komt voor het eerst voor op een kaart uit 1610 (zie *afbeelding 4*). Het woord ‘beer’ is hier mogelijk gebruikt in de betekenis van ‘waterkering’ (De Vries, 1971). Het kan ook zijn dat het woord is afgeleid van het Engelse ‘bar’, dat later verworpen is tot baar in de betekenis van zandbank in de monding van een rivier. Hazewinkel wees in 1936 op nog een andere mogelijkheid. Het zou in het oud-Nederlands gaan om een van ‘bere’ afgeleid woord, waarbij ‘bere’ zoveel als modder, slijk betekent. Deze uitleg komt ook overeen met een van de betekenissen zoals die door De Vries (1971) wordt gegeven. De verklaring hiervan zou zijn dat de oorspronkelijk kale zandplaat, De Blencken, was veranderd in een begroeide slijkplaat.

Merkwaardig is dat op de kaart van Koutter uit 1648 de naam ‘De Beer’ niet voorkomt (*afbeelding 5*); het nieuwe stukje land heet hier weer gewoon ‘Hoek van Holland’. Op de kaart van Walraven uit 1719 (*afbeelding 6*) is vervolgens weer een soort samengestelde naam, ‘Den Beer van Hollandt’, gebruikt. Op latere kaarten komen zowel de naam ‘De Beer’ als ‘Hoek van Holland’ voor (*afbeelding 7*). De vroegere archivaris van het Gemeentearchief Rotterdam, Hazewinkel, is van mening dat ‘De Beer’ hierbij (meestal) als een deel van ‘Hoek van Holland’ is te beschouwen mede op basis van de gewoonlijk grotere typografische weergave van de tekst ‘Hoek van Holland’.

Hazewinkel wees overigens op nog een ander interessant aspect. De naam ‘De Beer’ was, volgens hem, geleidelijk aan meer op te vatten als een ‘geologische aanduiding’¹¹. De naam ‘De Hoek van Holland’ ontwikkelde zich met het ontstaan van de bebouwing aan de noordzijde van de Nieuwe Waterweg tot een topografische naam. Helemaal sluitend is dit niet. Bezoekers van De Beer in het begin van de twintigste eeuw plachten nog veelvuldig de naam ‘De Hoek’ of ‘Hoek van Holland’ te gebruiken als zij ‘De Beer’ bedoelden. In deze tijd werden soms beide namen ook samen gebruikt. In de jaren dertig kreeg de benaming ‘De Beer’ geleidelijk aan de overhand.¹²

⁸ Brief d.d. 29 december 1936. Archief van de Stichting Natuurmonument De Beer; toegangsnummer 999, inventarisnummer 2601.

⁹ Hendrik Cornelis Hazewinkel (1896-1968) was van 1935 tot en met 1961 archivaris van het de gemeente Rotterdam.

¹⁰ Volgens Hazewinkel zou deze kaart zich bevinden in het archief van het Hoogheemraadschap Delfland. De kaart bevindt zich aldaar echter niet meer.

¹¹ Mogelijk bedoelde Hazewinkel ‘geografische aanduiding’.

¹² Van Oordt bijvoorbeeld gebruikte in zijn vogeldagboeken stelselmatig de benaming ‘De Hoek’. Zie verder ook onder ander: J.P. Thijsse, (1905) Verslag der excursie, op 4 Juni 1905 naar den Hoek van Holland gehouden. Verslagen en Mededelingen van de Nederlandsche Ornithologische Vereniging 2, 6-7; P. van den Burg (1929) Verslag van de excursie van der N.O.V. naar den Hoek van Holland op 20 October 1929, Ardea 18, 191-193. In al deze gevallen ging het overduidelijk om een bezoek aan De Beer en niet aan de duinen bij Hoek van Holland.

Kaarten van De Beer, 1930-1960

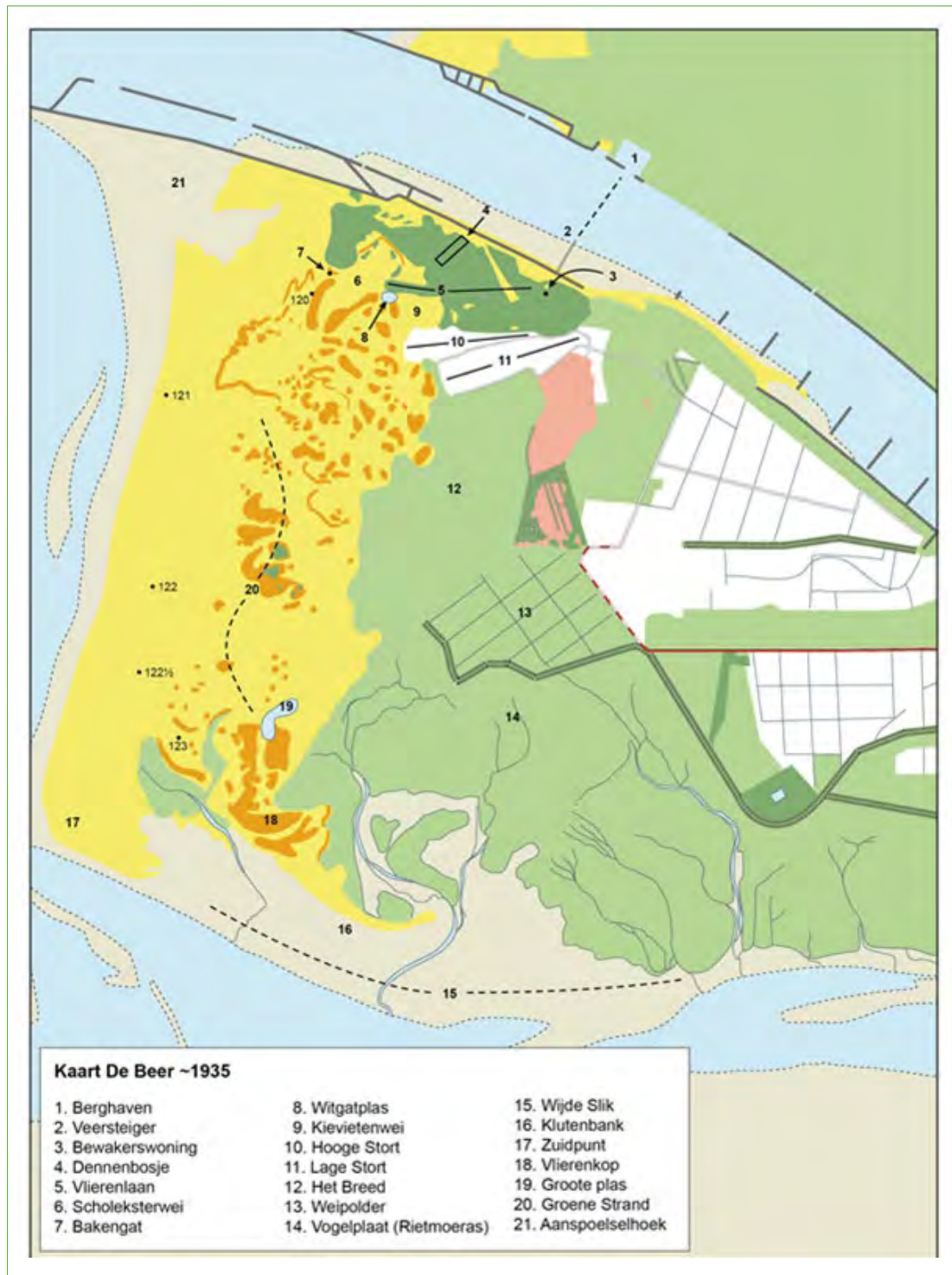

[10] De Beer op de kaart uit het boek 'Het Vogeleiland, 1930.¹³

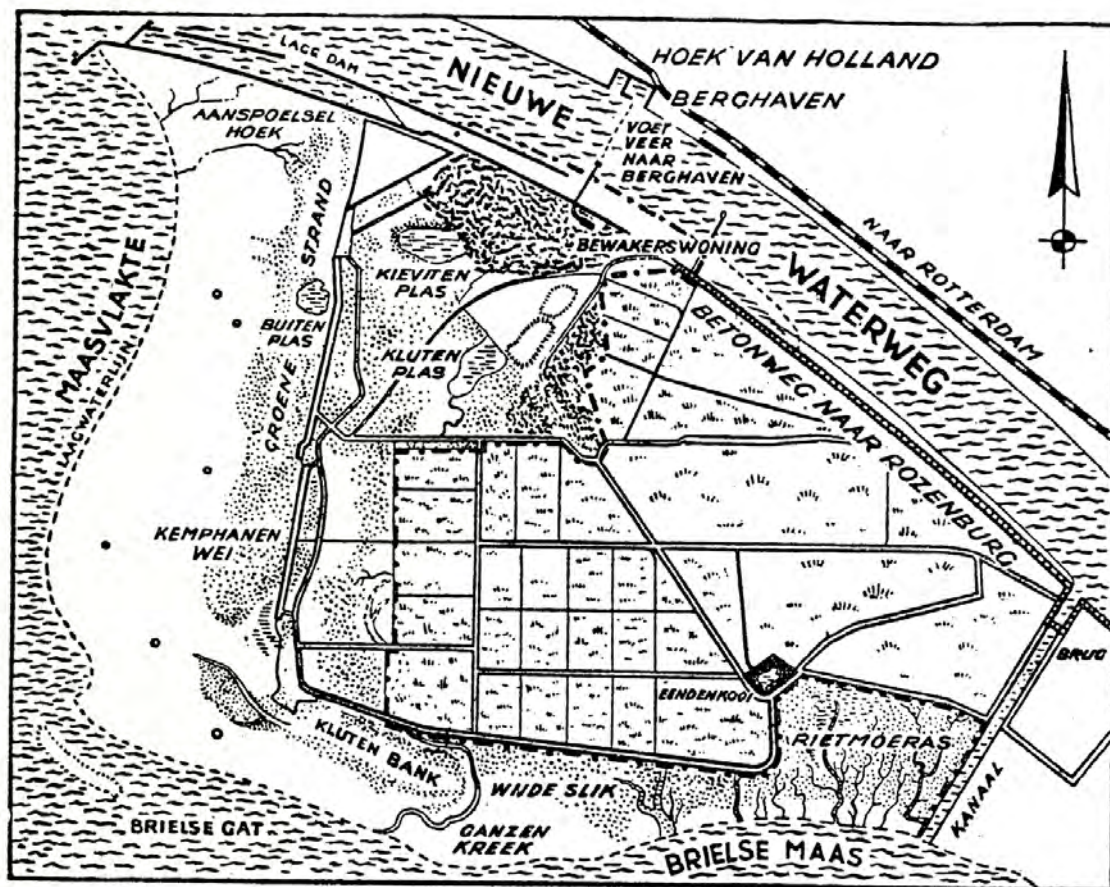
¹³ 'Het Vogeleiland' bijna achterin, na "Inhoud". De maker is niet bekend, mogelijk dezelfde maker als de papieren omslag van het boek G.J. Palthe.

[11] Topografische kaart 37A, 1938. De stippellijn geeft de gemeentegrens tussen Rotterdam en Rozenburg aan.

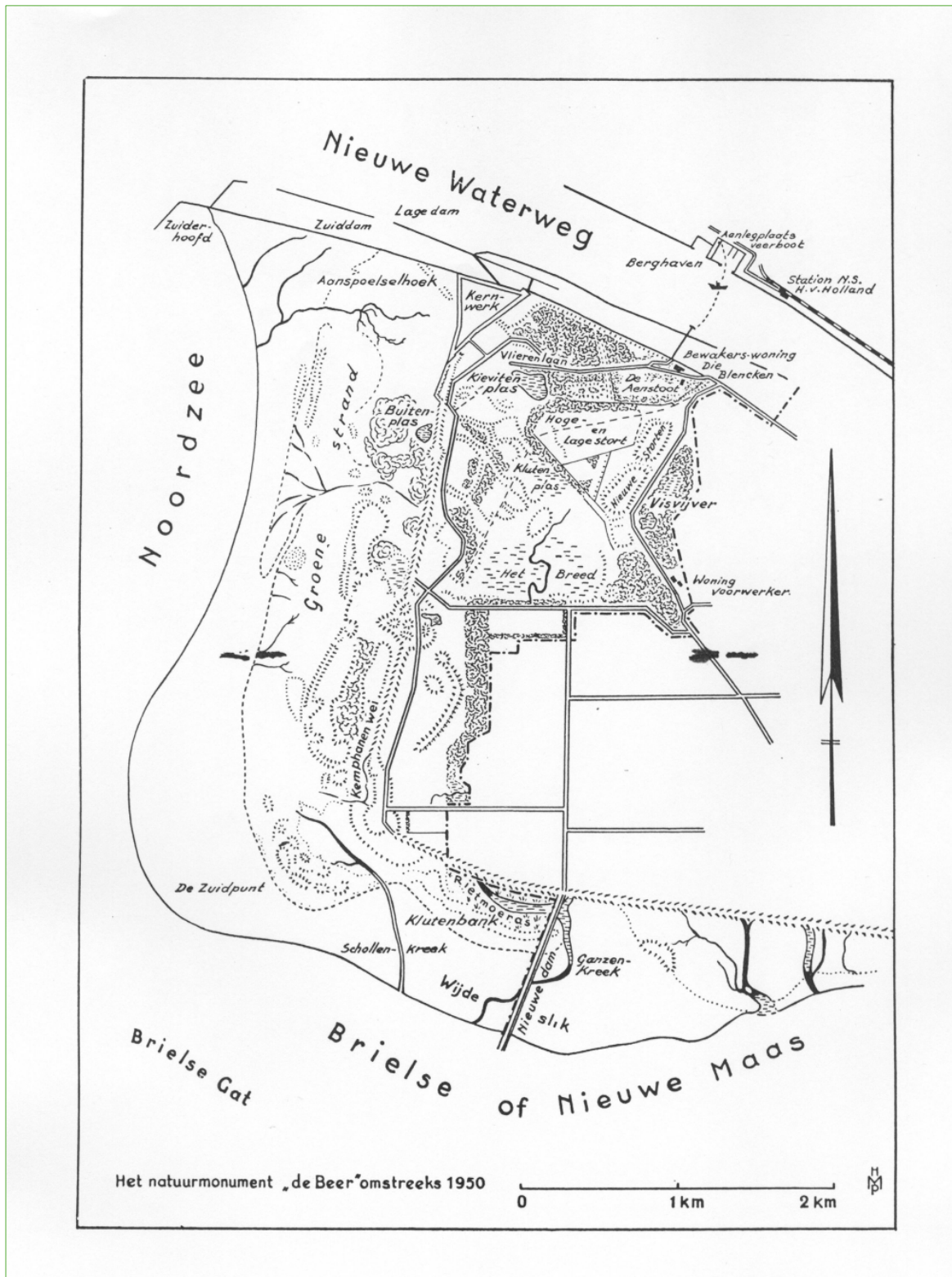

[12] Het landschap van De Beer naar de topografische kaart van 1938.

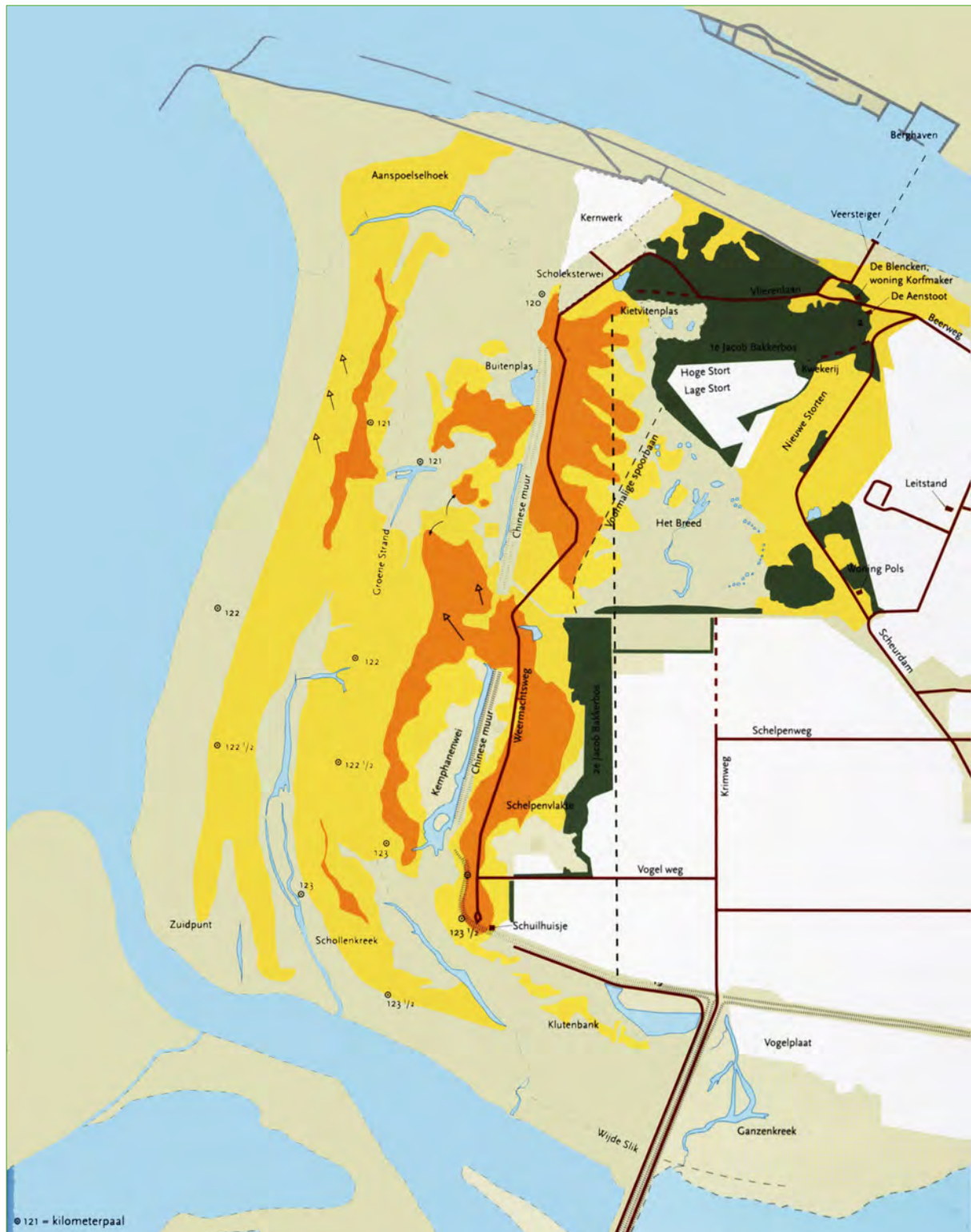

[13] De Beer na de Tweede Wereldoorlog, nog voor de aanleg van de dam in de Brielsche Maas. Simon de Waard gebruikte deze kaart als introductie bij zijn film over De Beer in 1948.

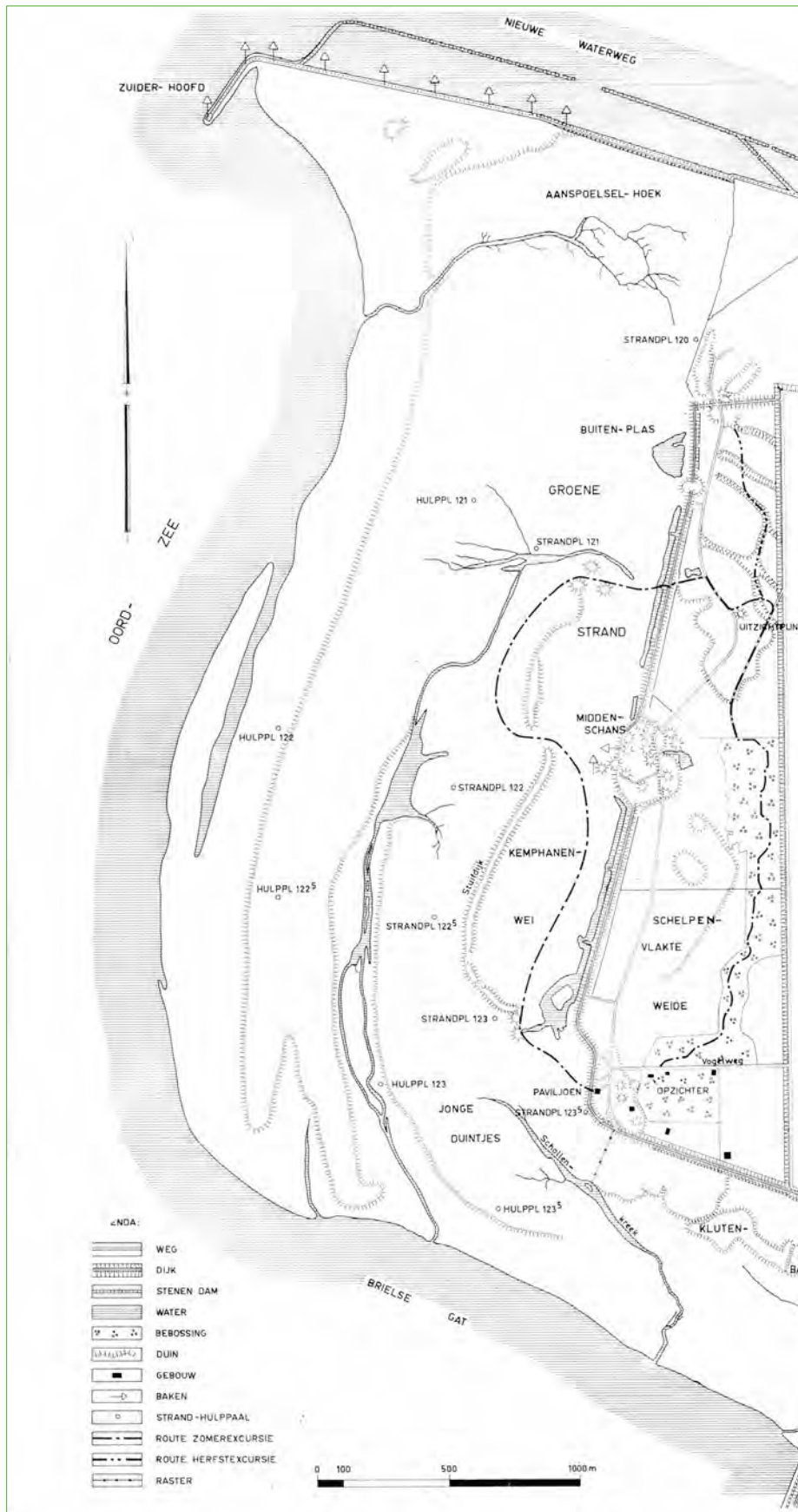

[14] De Beer in het informatieboekje van Stichting Natuurmonument De Beer, 1951.
Op deze kaart is als 'Nieuwe dam' te lezen de dam in de Brielsche Maas.

[16] De Beer op basis van de topografische kaart 37A, 1958.

[17] Kaart van De Beer uit het informatieboekje van de stichting, 1961.
Het noordelijke deel van De Beer was op dat moment al vergraven.

Landschapselementen op De Beer

Er waren op De Beer een groot aantal landschapselementen die een eigen naam hadden. Ze zullen hieronder in alfabetische volgorde worden behandeld. De afbeeldingen zijn in dit hoofdstuk, in tegenstelling tot de vorige hoofdstukken, niet genummerd.

** Duidt op verwijzing naar een ander lemma.*

Aanlegsteiger

De plek waar het bootje van Ary Prins¹⁴ op De Beer aanlegde.

De aanlegsteiger voor de oorlog. Foto W. van der Kloet.

De aanlegsteiger na de oorlog.¹⁵

Aanspoelselhoek

Het noordwestelijke deel van het strand direct zuidelijk van de Zuiderpier. Het gebrek aan stroming door de aanwezigheid van de Zuiderpier en de vaak zuidwestelijke en westelijke wind maakte dit een rommelig deel van De Beer met soms veel aangespoeld afval. De naam van dit deel komt voor rekening van de auteurs van het boek *Het*

Vogeleiland: 'In den hoek tusschen het Bakengat en de Zuiderpier ligt een opeenstapeling van allerlei aangespoelden rommel, die ons den lelijken naam "aanspoelselhoek" deed invoeren."¹⁶ De noordwesthoek van De Beer was het domein van de dwergsterns en de bontbekplevieren. De bontbekplevier kwam overigens slechts in kleine aantallen voor op De Beer. De dwergstern nestelde in drie kolonies op De Beer; een ervan lag vlak bij het Zuid(er)hoofd*. De Aanspoelselhoek was ook de plek waar de gele hoornpapaver, het bilzenkruid en de pijlkruidkers uitbundig voorkwamen.

De Aanspoelselhoek. Foto collectie G. Ouweneel.

Een bontbekplevier in de Aanspoelselhoek. Foto M. Rutten.¹⁷

Aenstoot/Aanstoot

Tijdens de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers gebouwde Rode Kruisbunker; gelegen aan de noordoostkant ten zuiden van 'De Blencken'*. Na de oorlog werd De Aenstoot in gebruik genomen als recreatiewoning. De 'Aenstoot' – soms ook geschreven als de 'Aanstoot' – werd omschreven als een 'vacantiehuisje' en

¹⁴ Zie ook Mensen van De Beer, MR 24.

¹⁵ Uit de diaserie van Simon de Waard over De Beer, 1948.

¹⁶ 'Het Vogeleiland', pagina 31.

¹⁷ 'Het Vogeleiland', rechts van p. 36

bestond uit twee gedeelten: 'De Lepelaar' en 'De Lachstern'. Het informatieboekje over De Beer uit 1951 vermeldde dat de huur van 'De Lepelaar' f 5,50 per nacht voor het geheel was en van 'de Lachstern' f 0,70 per nacht per bed. In 1954 bedroeg de prijs voor beide huisjes f 55,- per tien dagen. Het was op dat moment zo dat leveranciers aan de deur kwamen.¹⁸

De Aenstoot, begin jaren vijftig.
Foto collectie mevrouw A. den Bakker-Korfmaker.

Het kon in de avond vaak gezellig zijn in de Aenstoot.
Foto collectie mevrouw G. Tonneijck.

Bakengat

Doorgang naar het Groene Strand door de duinen ter hoogte van de Scholeksterwei. Op deze plek stond een baken¹⁹ voor de scheepvaart; hiervan was de naam afgeleid.

Zicht op de Scholeksterwei met linksachter het Bakengat en, vaag zichtbaar op de achtergrond links, een baken voor de scheepvaart, jaren dertig. *Fotograaf onbekend/collectie Buijsman.*

Bakenveld

In het noordelijke deel van het Groene Strand* gelegen veld ter hoogte van paal 121, met bakens.

Het Bakenveld, 1939. Deel van de kaart die Jan Pieter Bouma maakte voor het vogeljaarverslag 1939.

Beertje, 't

Tijdens de Tweede Wereldoorlog gebouwd schildwachthuisje aan de oostkant van De Beer. Het huisje was in de zomer in gebruik bij het echtpaar Stehouwer. Cees Stehouwer²⁰ was een voormalige boer; hij was jarenlang hulpbewaker op De Beer en verzorgde ook excursies. Zijn vrouw interesseerde zich vooral voor de flora van De Beer, met name paddenstoelen.

Huis 't Beertje, zomerverblijf van de familie Stehouwer.
Ex-collectie Bakelaar/Buijsman.

¹⁸ Het gaat waarschijnlijk om Bergwerff uit Rozenburg.

¹⁹ Er stonden vele bakens voor de scheepvaart op De Beer, waarom juist voor deze plek deze naam werd gekozen, is niet duidelijk.

²⁰ Zie ook 'Mensen van De Beer', tweede versie, MR 24.

Locatie van 't Beertje'.
Uitsnede kaart Bergwerff, 1954.

Berghaven

Kleine haven aan de Stationsweg in Hoek van Holland. Hier vertrok het bootje naar De Beer. Vanaf het ontstaan van de Stichting Natuurmonument De Beer in 1936 tot de sluiting van De Beer was Ary Prins de veerman. Hij maakte in de loop der jaren de oversteek van Hoek van Holland naar De Beer met diverse bootjes, waaronder de 'Marycok' en de 'Europoort'.

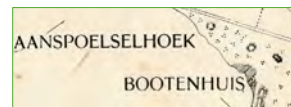
Deel van een informatiebriefkaart over De Beer met onder andere de aanduiding van de vaartijden. Collectie Buijsman.

Berghaven in Hoek van Holland; aan de overkant van de Nieuwe Waterweg, ver op de achtergrond De Beer, begin jaren vijftig. Ansichtkaart Holland, Den Haag/collectie Buijsman.

Bootenhuis

Voor de Tweede Wereldoorlog stond aan de noordkant van De Beer, niet ver van de Nieuwe Waterweg, vlak bij de Aanspoelselhoek* een opslagruimte voor de reddingsboten. Het botenhuis is tijdens de Duitse bezetting afgebroken voor de aanleg van oorlogsbouwwerken.

Het botenhuis lag tegen de Aanspoelselhoek aan. Ten noorden ligt de Nieuwe Waterweg. Detail van een kaart van een brochure van de stichting uit 1938.

Blencken, de

Huis van de opzichter gelegen aan de noordoostkant. Het huis werd vlak voor de Tweede Wereldoorlog gebouwd. Tijdens de Duitse bezetting was het huis in gebruik bij de Inselcommandant. Tijdens de Tweede Wereldoorlog woonde in het huis de deze man. Hij liet er een kamer aanbouwen. Na de oorlog werd de woning uitgebreid met een vleugel, waaronder een vergaderkamer voor het bestuur. Na de oorlog betrok opzichter Korfmaker met zijn gezin het huis. Bij de Blencken konden kaartjes voor toegang tot het terrein worden gekocht. Korfmaker (en zijn vrouw) verkocht ook enige tijd versnaperingen. Op enig moment stelde het bestuur vast dat Korfmaker te weinig in het terrein kwam en werden de verkoopactiviteiten van Korfmaker beëindigd.

De Blencken is enige tijd in gebruik geweest als logiesmogelijkheid. Het informatieboekje over De Beer uit 1951 meldt hierover: 'bevattende een grote woonkamer, 1 slaapkamer met 3 en 1 slaapkamer met 2 bedden, alsmede een badkamer met toilet. De pensionprijs bedraagt f 6,- per persoon per dag, voor kinderen tot en met 10 jaar f 3,50, alles inbegrepen. Blijkens het boekje van 1954 bestond deze mogelijkheid toen niet meer. Het bestuur van de Stichting Natuurmonument De Beer had er in de voorgaande jaren slechte

ervaringen mee opgedaan. De naam 'De Blencken' verwijst naar de gelijknamige zandbank die in de zeventiende eeuw in de monding van de Brielsche Maas lag. Het woord 'blencken' zou kunnen zijn afgeleid van blenken (of blinken) ofwel glanzen, dus blijkbaar als een zichtbare, schitterende zandverhoging in de waterweg.

Het huis van de opzichter van De Beer, de Blencken; op de achtergrond de aanlegsteiger en de Nieuwe Waterweg. Het adres was Beerweg 24, Hoek van Holland, post Rozenburg. Het huis had na de oorlog een eigen telefoonaansluiting. Foto Wabe Korfmaker/collectie mevrouw A. den Bakker-Korfmaker.

Het huis van de opzichter van De Beer vanaf de Vlierenlaan, de Blencken. Foto F. Kooijmans/collectie Buijsman.

Het huis van van nabij. Foto S. de Waard.

Boerderijen

In de Tweede Wereldoorlog werd het Rietmoeras* voor de voedselvoorziening ingepolderd. Er kwamen boerderijen.

De boerderijen (met eigenaren) in de Pan-of Krimpolder*. Afbeelding D. Stroo/collectie Buijsman.

Een van de vele, nieuwe boerderijen in de Pan- of Krimpolder. Foto collectie ex-Bakelaar/Buijsman.

Breed, het

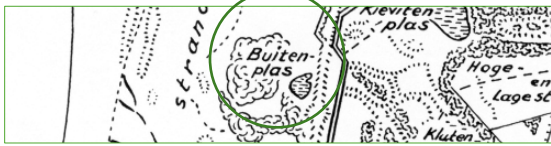
Schaars begroeide grasvlakte aan de oost/noordoostelijke kant. Voor de oorlog ca. 100 ha groot; in de oorlog deels verloren gegaan door de inpoldering van het Rietmoeras en de aanleg van de Chinese muur. Na de oorlog nog 50 ha groot. Het Breed had voor de oorlog een eigen afwatering op het Rietmoeras. Het Breed was vooral het domein van weidevogels.

Het Breed gezien in de richting van het strand. Foto C. de Voogd.

Buitenplas

Duinplas ter hoogte van het noordelijke deel van de Chinese muur. Deze plas was ontstaan aan het eind van de jaren veertig, nadat een grote hoeveelheid te winnen zand door het bestuur aan een aannemer was verkocht.

De Buitenplas. Kaart uit het informatieboekje van Stichting Natuurmonument De Beer uit 1951.

Dam in de Briels(ch)e Maas

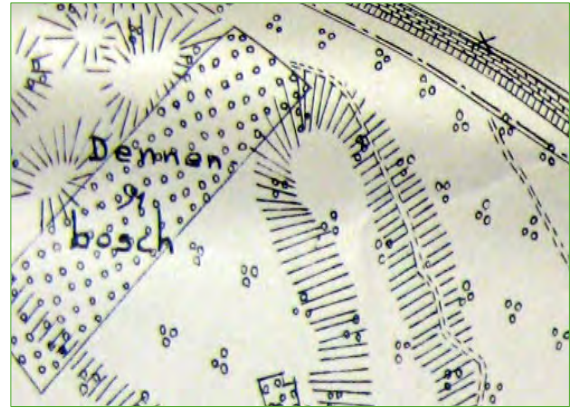
In 1950 aangelegde dam die De Beer verbond met Rozenburg/De Beer met Voorne-Putten. De dam was in de eerste plaats bedoeld om de verzilting tegen te gaan. Daarnaast om het achterland voor overstromingen te behouden. Daarmee was het een voorloper van het latere Deltaplan. De dam was alleen voor voetgangers en fietsers.

Het laatste caisson wordt ingevaren, juli 1950.
Foto R. Winterbergen/collectie Nationaal Archief.

Dennenbosch of -tuin

Een groepje dennen aan de noordkant aan de oever van de Nieuwe Waterweg.

Het dennenbosje aan de zuidoever van de Nieuwe Waterweg. Detail van kaart van de Dienst der Domeinen, 1941. Brabants Historisch Informatie Centrum.

Het dennenbosje na de oorlog. Collectie ex-Bakelaar/Buijsman.

Duinmeertje

Zie Eendenvijver*.

Eendenvijver

Waterplas aan de oostkant van De Beer. Vaak ook 'Duinmeertje' genoemd.

Duinmeertje met eenden. Op de achtergrond de Leitstand, de door de Duitsers gebouwde vuurgeleidings-toren. Ansichtkaart uitgave Gorzeman/collectie Buijsman.

De eendenvijver. Ansichtkaart Gorzeman/
collectie Buijsman.

Eendenkooi

Zie 'Woning bij de Eendenkooi'*.

Eur-o-rama

Informatiecentrum over de aanleg van Europoort, gelegen aan de Markweg in Europoort. Het was bedoeld om de voortgang in de havenwerkzaamheden (Europoort en Maasvlakte) te illustreren. Het was in bedrijf van 1969 tot in 1975.

Ansichtkaart van Eur-o-rama. Collectie Buijsman.

Europoort

De naam Europoort is volgens Posthuma, de directeur van het Havenbedrijf, is de naam *in bad* bedacht door dr. G. van de Wal, president-directeur van de KLM, en tevens 'algemeen adviseur van de gemeente Rotterdam'. Het plan voor de aanleg van nieuwe havens waardoor De Beer in ruim zes jaar geheel zou verdwijnen. De werkzaamheden begonnen officieel in juni 1958 met een opening door minister-president Drees.

Later volgde een meer formele opening door koningin Juliana in september van datzelfde jaar. Gaandeweg de uitvoering van het plan-Europoort veranderden de plannen voortdurend.

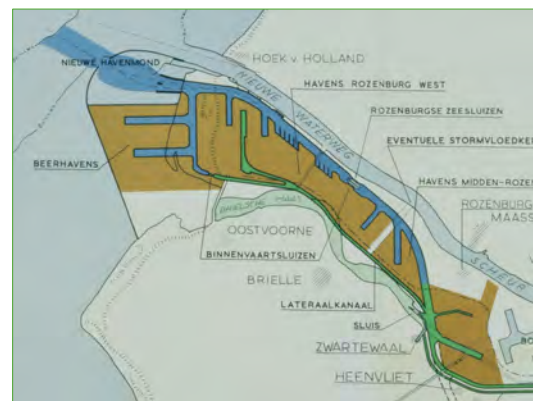
Koningin Juliana opent op 13 september 1958 symbolisch de baggerwerkzaamheden voor Europoort.
Collectie Stadsarchief Rotterdam.

Een vroeg plan voor Europoort, 1956.
Collectie Stadsarchief Rotterdam.

Het eerste echte plan voor Europoort, 1958. Het was het plan-Europoort dat op 8 november 1957 ook in de kranten verscheen; het was de dag dat het plan in de Rotterdamse gemeenteraad zou worden besproken. In het rode vierkant de geplande hoogoven annex staalbedrijf²¹.
Collectie Stadsarchief Rotterdam.

Een plan uit 1958. Collectie Stadsarchief Rotterdam.

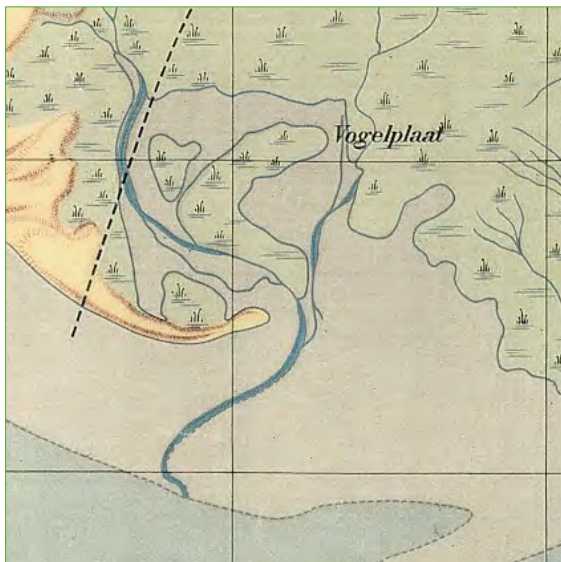
²¹ Die er nooit zouden komen. Zie Buijsman 2007, p. 100-106 en idem p. 107-108.

Een plan uit 1961, inclusief uitbouw op de Maasvlakte tot grenzend aan Voorne. Collectie Stadsarchief Rotterdam.

Ganzenkreek

Belangrijkste afwateringsloop van de Vogelplaat naar de Brielsche Maas voorde Tweede Wereldoorlog. Na de inpoldering van de Vogelplaat was van deze waterloop alleen nog het deel het dichtst bij de Brielsche Maas overgebleven. Op de topografische kaart van 1850 lopen vier kreek (van west naar oost): De Muij, Kreek, Sprang en een aantal Vloei-gaten. Het is mogelijk dat de Ganzenkreek een overblijfsel is van de vroegere De Muij.

De Ganzenkreek aan de zuidkant van De Beer.
Uitsnede topografische kaart 37A, 1938.

Groene Strand

Het Groene Strand was het deel van De Beer waaraan het mede zijn faam te danken had. Voor de oorlog zag het er ongeveer als volgt

uit. Het Groene Strand lag voor de stuifdijk tussen paal 121 en paal 122,5 en het was eigenlijk niet meer dan een zeer ijl begroeide strandvlakte. Hier groeide alleen, en dan nog spaarzaam, klein schorrenkruid en zeekraal.

Het Groene Strand bestond uit een zandige bodem met slib. De noordkant was zeer slibrijk en met krekens doorsneden. Tussen paal 121 en 122 lagen pionierduintjes met een slibrijke landtong en begroeid met zeekraal. Tussen paal 120 en 121 groeiden duindoorn-bosjes. Het Groene Strand was een dynamisch systeem met lage duintjes, maar ook met schelpenbanken. Het werd regelmatig overspoeld, vooral in de winter. Op het Groene Strand vond ook voor de oorlog duinvorming plaats. Zo strekte zich langs de gehele lengte van het Groene Strand een gordel van pionierduintjes uit. Hierop groeiden biestarwegras en loogkruid met incidenteel akkermelkdistel, zeeraket, bitterzoet en zeewolfsmelk. Ook kwamen hier onder andere de zeldzame zeewolfsmelk en de blauwe zeedistel voor. Maar het zijn toch vooral de vogels die het Groene Strand zo beroemd maakten. Het Groene Strand was het broedterrein van de grote sterns, kluten, visdieven, bergeenden, plevieren. Het was juist hier dat aan alle eisen van kustbroedvogels werd voldaan: een schaars begroeid en open terrein, weinig natuurlijke vijanden en voldoende voedsel in de nabijheid. In de nazomer en in de herfst kon je hier de morinelplevieren zien.

Het Groene Strand, 1935. Foto J. P. Strijbos/collectie Bujsman.

Zuidoostelijk deel van het Groene Strand met bloeiend lamsoor, 1962. Foto J. Koolen.

Groote plas

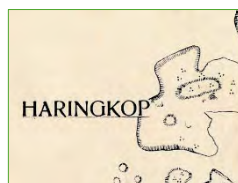
Waterplas aan de zuidkant van het Groene Strand; bij de aanleg van de werken van de Altantikwall* tijdens de Tweede Wereldoorlog verdwenen.

De Groote plas, 1939. Deel van de kaart van Bouma.

Haringkop

Op het noordelijke deel van het Groene Strand gelegen duinpartij. Blijkbaar zo'n karakteristiek element dat het een eigen naam kreeg.

De Haringkop. Op een kaart uit 1938 van de stichting.

Hoge Stort

Gebied waar grond die was vrijgekomen toen de Nieuwe Waterweg werd gegraven, was gestort. Zie ook Lage Stort*.

De Hoge en Lage Stort.

Huis Korfmaker

Het *eerste* huis van Korfmaker was mooi gelegen met uitzicht op de Nieuwe Waterweg ter hoogte van de aanlegsteiger op De Beer. Het huis was in 1938 gebouwd. Zie ook De Blencken*.

Het eerste huis waar Korfmaker en zijn gezin woonden. Op de achtergrond de aanlegsteiger van De Beer.

Foto Korfmaker/collectie merouw A.den Bakker-Korfmaker.

Het *tweede* huis van Korfmaker, nadat bij de aanleg van de eerste fase van Europoort het fraaie huis aan de noordkant was afgebroken, lag aan de zuidkant aan het eind van de Vogelweg*. Volgens de verslagen van het overleg tussen de gemeente Rotterdam en de Stichting Natuurmonument De Beer betrof het 'een voormalige N.S.-woning'. Wellicht zou die woning - welke demontabel is - gebruikt kunnen worden bij de te treffen voorzieningen ten behoeve van opzichte Korfmaker en het bestuurscentrum c.a.²² De woning bevatte twee kamers beneden en vier kamers boven.²³ Er was een badkamer en ook weer een bestuurskamer.

Na de ontmanteling van De Beer betrok de familie Korfmaker een *derde* huis aan de Krimweg in Oostvoorne. Het lag tegenover de ingang van De Kleine Beer, waarvan Korfmaker tot 1976 opzichter was. Korfmaker was enthousiast over het huis, want het lag tegenover de ingang van De Kleine Beer.

²² C.a. betekent 'Cum annexis', met alles wat er aan vastgeknoot is, wat erbij hoort.

²³ Stadsarchief Amsterdam 999/2644.

Het tweede huis van Korfmaker en familie aan de zuidkant van De Beer, ca 1959.

Foto Korfmaker/collectie mevrouw A. den Bakker-Korfmaker.

Het derde huis van Korfmaker aan de Krimweg.
Foto Buijsman.

Huis Pols

Willem Pols, de jachtopziener had aanvankelijk een riant huis (met zwembad!) aan de oostkant van De Beer. Het eerste huis van Pols was in de oorlog door de Duitse bezetter gebouwd. In het zwembad hield Pols fretten, althans volgens eigen zeggen van Maarten Bakelaar. De fretten werden gebruikt bij de konijnenjacht.

Toen de ontmanteling van De Beer begon, verhuisde Pols naar zijn tweede huis bij de zuidpunt en woonde daar in een aanmerkelijk minder riante woning. Na de ontmanteling van De Beer zou het huis opnieuw worden verhuisd; deze keer naar de Dintelweg in Europoort. Het huis is in 2010 gesloopt.

Willem Pols met zijn honden Arno en Blits.

Foto ex-Bakelaar/Buijsman.

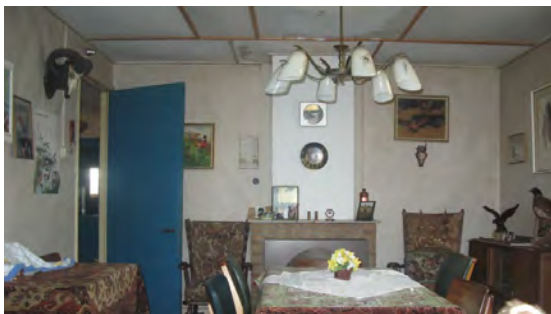
Het eerste huis van Pols aan de oostkant. Ansichtkaart
collectie Buijsman.

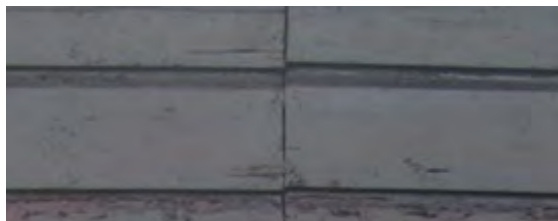
Het tweede huis van Pols aan de zuidkant. Dit huis zou na de totale afbraak van De Beer opnieuw verhuizen naar de Dintelweg. Foto ex-collectie Bakelaar/Buijsman.

Hetzelfde huis als hiervoor maar dan aan de Dintelweg in Europoort. Het huis werd in twee delen naar de nieuwe bestemming vervoerd. Na de reconstructie was de naad duidelijke zichtbaar. Foto Buijsman.

Dit laatste huis was ouderwets ingericht. Foto Buijsman.

De duidelijk zichtbare naad. Foto Buijsman.

Huisje Zuidpunt

Klein en primitief huisje aan de zuidkant van De Beer nabij de Brielsche Maas waar hulpbewaker Maarten Bakelaar in de zomer woonde.²⁴

Het huisje op de Zuidpunt. Tweede van links opzichter Korfmaker. De andere twee zijn mogelijk studenten of onderzoekers. Foto ex-collectie Bakelaar/Buijsman.

Huisje Vogelbescherming

Voor de oorlog stond aan de noordoostkant van De Beer op korte afstand van de Nieuwe Waterweg een klein houten huisje. Het was gebouwd door de Vereeniging Vogelbescherming. In het broedseizoen werd het bewoond door opzichter Simon de Jager en zijn gezin. Buiten die tijd was in het gebruik als gelegenheid om te overnachten door bezoekers van De Beer. Vanaf 1936, toen de Stichting Natuurmonument De Beer werd opgericht,

was het in het broedseizoen het onderkomen van De Jager met familie. In 1938 werd op kosten van het bestuur van de stichting een riant huis in de nabijheid gebouwd; zie bij De Blencken*. Het huisje is tijdens de oorlog gesloopt bij de aanleg van de Duitse verdedigingswerken.

Het huisje van de Vogelbescherming, waar voor de Tweede Wereldoorlog opzichter De Jager en zijn gezin woonden. Jaartal en fotograaf onbekend. Collectie ex-Korfmaker (P)/Buijsman.

In het huisje van de Vogelbescherming, 1927. Van links naar rechts: Theo Pols, jachtopziener en broer van Willem Pols, Gerrit Tijnstra. P. Deerns en de dochter Mies Tijnstra, in de wandeling Pop genoemd. Foto F. Kooijmans/collectie Buijsman.

Jacht

Er werd veel en vak gejaagd op De Beer, op alles wat vloog en rondkroop op De Beer.

²⁴ Zie voor Maarten Bakelaar ook MR24, 'Mensen van De Beer'.

Jachtgezelschap met het geschoten wild. Vaak poseert opzichter Willem Pols op de foto. *Collectie Bevaart.*

Al het geschoten wild werd door Willem Pols genoteerd. *Collectie ex-Bakelaar/Buijsman.*

Koninklijke jacht; geheel links Maarten Bakelaar. De man met het hoedje met pluimpje is de jagermeester van de koninklijke jacht. *Collectie ex-Bakelaar/Buijsman.*

Koninklijk jachtgezelschap met rechts van het midden prins Benhard (zie pijl en de afbeelding rechts). *Collectie ex-Bakelaar/Buijsman.*

Jacob Bakkerbos, eerste

Het eerste Jacob Bakkerbos: bos aan de noordoostelijke kant van De Beer als bosgordel rond de Hoge Stort. Het was rond 1950 aangelegd. Het bos werd in 1953 vernoemd naar Jacob Bakker bij zijn terugtreden als voorzitter van het bestuur van Stichting Natuurmonument De Beer. Het jaarverslag 1953 van de Stichting Natuurmonument De Beer meldde hierover: ‘Als blijvend aandenken voor al hetgene wat de afgetreden voorzitter voor “De Beer” heeft gedaan, besloot het Bestuur unaniem aan het eerste aangelegde bos de naam Jacob Bakker bos te geven. Met een kleine ceremonie werd bij het begin van dit bos het desbetreffende naambordje “onthuld.”’

De nieuwe voorzitter Van Steijn (rechts) feliciteert de scheidende voorzitter Jacob Bakker met de vernoeming van een bosperceel op De Beer naar zijn naam. *Foto archief Stichting Natuurmonument De Beer/Stadsarchief Amsterdam.*

Jacob Bakkerbos, tweede

Het tweede Jacob Bakkerbos: bos aan de zuidoostkant van De Beer op de scheidingsgrens met Europoort. Het eerste Jacob Bakkerbos ging verloren bij de eerste ingrepen voor de aanleg van Europoort. Het bestuur besloot daarop om bij het vertrek van bestuurslid Jacob Bakker in april 1961 opnieuw een bosperceel naar hem te vernoemen. In de laatste versie van het boekje ‘Het natuurmonument “De Beer” ’ uit 1961 kunnen we over dit bos lezen: ‘Het aanplanten van deze bosgordel had aanvankelijk tot doel het natuureservaat visueel te scheiden van het aangrenzende

polderland. Wij prijzen ons gelukkig, dat men destijds op dit idee is gekomen, want nu is het opgroeiende bos een prachtig scherm langs de kaarsrechte, kale dijk die de westgrens vormt van het Europoort-complex'. Nog geen vier jaar later ging De Beer voorgoed dicht en viel ook het tweede Jacob Bakkerbos ten prooi aan de uitbreiding van de Rotterdamse haven.

Het bestuur van de Stichting Natuurmonument De Beer bij de opening van het tweede Jacob Bakkerbos op 1961. Jacob Bakker staat rechts van het bordje. Geheel links opzichter Korfmaker, aan de andere kant van het bordje de voorzitter van het bestuur Zander van der Meer. Foto archief Stichting Natuurmonument De Beer/Stadsarchief Amsterdam.

Kamphuis/kampgebouw

Voormalig, Duits kantinegebouw uit de Tweede Wereldoorlog, dat hij na de oorlog voor 2075 gulden aan Van Beuningen werd verkocht door het bureau Oorlogsbuit van het ministerie van Financiën. Aan het eind van de jaren veertig overgedragen aan de Stichting Natuurmonument De Beer. Het gebouw kreeg toen de naam Kamphuis De Beer. De Stichting Vakantieverblijven Lagere Schooljeugd beheerde het gebouw en organiseerde in het Kamphuis De Beer vakanties voor kinderen uit minder draagkrachtige gezinnen die 'nooit op vakantie kunnen'. In andere publicaties spraken van een vakantieverblijf voor de 'ongrijpbare jeugd' om deze te kunnen 'opvoeden tot gemeenschapszin'. Opzichter Pols beheerde aanvankelijk het gebouw. Het Kamphuis zou na de ontmanteling van De

Beer nog een tweede leven krijgen als Kamphuis 'De Beer' aan het Brielsche Meer. Een gemoderniseerde versie van het kamphuis staat hier nog steeds.

Het Kamphuis werd ook incidenteel gebruikt voor tentoonstellingen, zoals paddenstoelententoonstellingen door mevrouw Stehouwer-Weyerse, de vrouw van hulpbewaker Cornelis Stehouwer.²⁵⁻²⁶

Het Kamphuis. Ansichtkaart uitgave Stichting Natuurmonument De Beer/collectie Buijsman.

Het verplaatste kamphuis aan het Briels(ch)e Meer. Ansichtkaart uitgave Markus, jaartal onbekend. Collectie Buijsman.

Kemphanenwei

Grazige vlakte aan de zuidkant van De Beer tegen het zuidelijk deel van de Chinese muur*; van oudsher een plek waar de kemphanen hun gevechten hielden om de kemphennen te imponeren.

²⁵ Zie MR24 Mensen van De Beer, tweede versie.

²⁶ Tegenwoordig heet het gebouw het Samuel Noordenhuis.

Kemphanen op de kampplaats. Een deel van het bijschrift luidt: 'In de paar- en broedtijd verzamelen de kemphanen (de mannetjes) zich op bepaalde plaatsen van het terrein voor het houden van hun baltsspelen.'²⁷

Kievitenwei

Grazige vlakte aan het westelijk einde van de Vlierenlaan* 'Kievitenwei' is afkomstig van de auteurs van *Het Vogeleiland*: 'Tusschen beide in ligt een rechthoekig weijtje, dat nu heel drassig is, waar het natuurlijk weer vol bergeenden zit, en dat we om zijn talrijke kievitenbevolking "Kievitenwei" zullen noemen'.²⁸ De Kievitenwei was ook een uitbundige groeiplaats van de parnassia.

Het noordwestelijke deel van De Beer voor de Tweede Wereldoorlog met 2: aanlegsteiger; 3: opzichterswoning; 4: dennentuin; 5: Vlierenlaan; 6: Scholeksterwei; 7: Bakengat; 8: Witgatplas; 9: Kievitenwei (na de oorlog Kievitenplas). Deel van een niet-gebruikte kaart gemaakt voor 'Een eerste klas landschap'.

Kievitenplas

De Kievitenplas lag op de plaats van de vroegere Kievitenwei. Opzichter Korfmaker schreef in een van zijn verslagen: '... aan de oever ten oosten van Kievitenplas zeker een 45 moeraswespen-orchideeën omringd door duizendguldenkruid en parnassia, welke zich op deze plaats ook zeer uitbreidt. Er tussen in bloeiden dan de watermunt, wit en geel

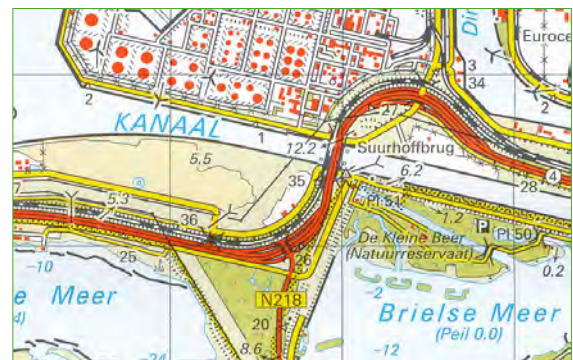
walstroo enz. zodat dit hoekje voor de plantenliefhebbers(sters) [...] een waar paradijsje was'.

De Kievitenplas, na de oorlog de Kievitenwei; op de achtergrond een ondergewerkte Duitse bunker.²⁹

Kleine Beer

Het enige deel van De Beer dat bij de aanleg van Europoort gespaard is gebleven. Groot ca. 12 ha. Het ligt in het noordelijke deel van het Brielsche Meer. Aan de noordkant begrensd door het Hartelkanaal.

De Kleine Beer. Het gebied is niet vrij toegankelijk. Topografische kaart 37W uit 2007.

Korfmaker aan het werk in De Kleine Beer. Op de achtergrond de Caltex-raffinaderij in Europoort. Foto Stadsarchief Rotterdam.

²⁷ Uit de diaserie van Simon de Waard over De Beer, 1948.

²⁸ Het Vogeleiland, p. 22.

²⁹ Uit de diaserie van Simon de Waard over De Beer, 1948.

Klutenbank

Zandig, schelprijke bank aan het zuidelijk uiteinde van De Beer langs de Brielsche Maas; van oudsher broedplaats van kluten. De Klutenbak werd ook Nieuwland* (voor de Tweede Wereldoorlog) genoemd.

Lepelaars op de Klutenbank.
Foto Kooimans, collectie Buijsman.

Klutenplas

Nat onderdeel in het midden van De Beer, zuidwestelijk van De Storten en oostelijk van de Chinese muur*.

De Klutenplas; noordoostelijk van het Groene strand*. Deel van de kaart die Simon de Waard gebruikte bij zijn film over De Beer.

Krakeendenplas

Het is onduidelijk waar dit water zou hebben gelegen. De naam wordt zonder nadere duiding genoemd in *Het Vogeleiland*.³⁰

Krimpolder

Tijdens de Tweede Wereldoorlog aangelegde polder, aanvankelijk met de bedoeling als aanvullende landbouwgrond. Later door de Duitse bezetter voor eigen doeleinden gebruikt, zoals de waterbeheersing in het gebied voor de aanleg van bunkers. De inpoldering werd doorgezet en werd in 1944 afgerond. In 1946 kwamen de eerste boeren uit Walcheren naar de nieuwe polder. De

polder werd aangelegd door de Nederlandsche Heidemaatschappij.

KRO-huisje

Een huisje dat als uitvalsbasis werd gebruikt door de Rotterdamse horecaondernemers Kramer, Rotgans en Otto. Het was gelegen ergens in het oostelijke deel van De Beer; waar precies is niet bekend.

Het KRO-huisje. Foto ex-collectie Bakelaar/Buijsman.

Lage Stort

De aanleg van de Nieuwe Waterweg werd gegraven en (later) gebaggerd. Deze grond werd gestort op de Lage en de Hoge stort. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd ook gebaggerd; daarvoor waren de Nieuwe storten bedoeld. Zie ook de afbeelding bij Hoge stort*.

Lepelaar, de

Zie bij Aenstoot*.

Legerplaats De Beer

Oostelijk van De Beer gelegen militair kampement. Van 1946 tot en met 1951 was het in gebruik als interneringskamp voor politieke delinquenten en NSB'ers. Daarna was de Luchtdoelartillerie (een deel van de 940ste afdeling uit Hellevoetsluis) er gehuisvest. Het terrein was 4 ha groot. De militairen was streng verboden in het natuurreservaat te komen.³¹ De legerplaats had ook een koor, Soldatenkoor De Beer, onder leiding van Piet Struijk.

³⁰ Zie 'Het Vogeleiland', pagina 229.

³¹ Nationaal Archief, Rijksdienst voor het National Plan, toegangsnummer 2.17.04, inventarisnummer 56.

Reclameuiting voor 'Ik sta op wacht'. Hier niet Struijk maar Struyk. Collectie E. Buijsman.

Legerplaats 'De Beer' met op de achtergrond de Leifstand. Foto E. M. de Hond/Collectie Nationaal Militair Museum.

Ondanks de afspraken oefenden de militairen af en toe in het natuurmonument. Collectie ex-M. Bakelaar/E. Buijsman.

Het soldatenkoor van Legerplaats De Beer dat 'Ik sta op wacht zong'. Fotograaf onbekend/collectie E. Buijsman.

Militaire wagenveer

Voor de Tweede Wereldoorlog aangelegd veer door de het ministerie van Defensie, voor bemensing van de kustbatterijen. De Duitse bezetter maakte dankbaar gebruik van deze voorziening.

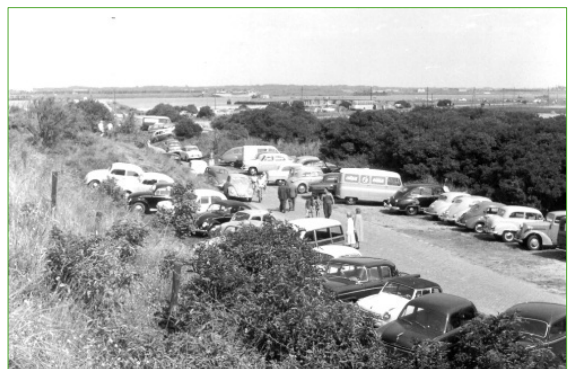
Het militaire wagenveer. Welk doel het kleine huisje op de achtergrond had, is niet bekend. Foto collectie Wim de Bruijn.

Het militaire wagenveer (rechts) en het gewone veer naar de Berghaven (links). Deel van de kaart van Bergwerff, 1954.

Parkeerplaats

Er was geen officiële parkeerplaats op De Beer. Bij drukke dagen werden dan de auto's geparkeerd iets ten oosten van de opzichterswoning van Korfmaker aan het einde van de De Beerweg, waar de weg naar het zuiden afboog, de weg naar de woning van Pols*.

Parkeerplaats bij gebrek aan beter. Op de achtergrond de Nieuwe Waterweg. Foto collectie N.D. van Swelm.

De parkeerplaats. Uitsnede kaart Bergwerff, 1954.

Paviljoen 'De Beer' (1956-1959)

Paviljoen bij de noordoostelijke ingang van De Beer. Het paviljoen was op kosten van de Stichting Natuurmonument De Beer gebouwd. Het bestuur van de stichting verpachtte het paviljoen aan Gorzeman uit Brielle. Het bestuur van de stichting was zeer verguld met het paviljoen: 'Men heeft er op het terras, beschut door glazen windschermen, een mooi gezicht op de steeds boeiende scheepvaart op de Waterweg'.

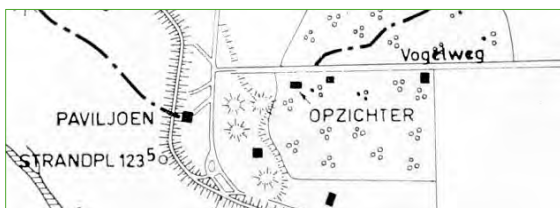
Paviljoen De Beer (rechts) met op de achtergrond de Nieuwe Waterweg. De uitbater van het paviljoen was Gorzeman. Deel Ansichtkaart uitgave Gorzeman/collectie Buijsman.

Paviljoen 'De Beer' (1959-1963)

Paviljoen bij de (zuidelijke) ingang van De Beer aan de Vogelweg, nadat het noordelijke deel van De Beer met daarbij het eerste paviljoen was gesloten en daarna verloren was gegaan.

Paviljoen 't Beertje aan de zuidkant. Ansichtkaart Veugelers/collectie Buijsman.

Ligging van paviljoen 't Beertje, vlak bij de zuidelijke ingang. Deel van de kaart in het informatieboekje van de stichting, 1961.

Nieuwe Storten

Zuidoostelijk van de Hoge en Lage Stort gelegen gebied waar in de Tweede Wereldoorlog baggermateriaal uit de Nieuwe Waterweg werd gedeponeerd. Zie ook Lage stort* en Hoge stort*.

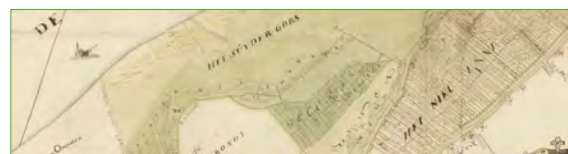
De Nieuwe Storten en omgeving. Deel van een kaart in het eerste informatieboekje van de stichting, 1950.

Nieuwland

Op oude kaarten vaak aangeduid als 't nieu landt', soms ook met de naam 'De Andel'. Het zuidelijke deel van De Beer langs de Brielsche Maas, waarvan de naam incidenteel op kaarten voorkomt. De naam Nieuwland werd later ook Klutenbank* genoemd.

Kaart van Floris Jacobz uit een onbekend jaar. Collectie Nationaal Archief.

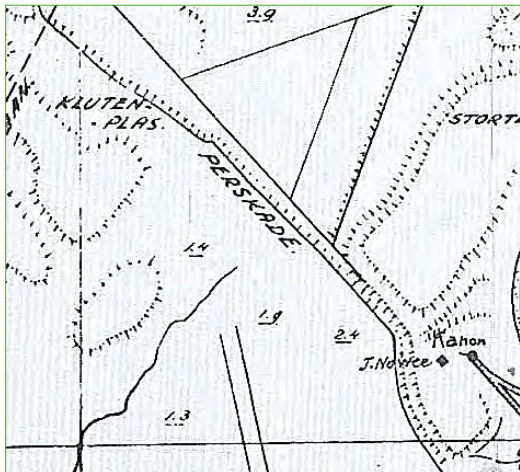
Kaart van den polder het Nieuwland genaamd den Andel. Collectie Nationaal Archief.

Panpolder

Zie Krimpolder*.

Perskade

Dijkje dat wordt aangelegd ter begrenzing van de stortplaats van baggerspecie, in dit geval uit de Nieuwe Waterweg.

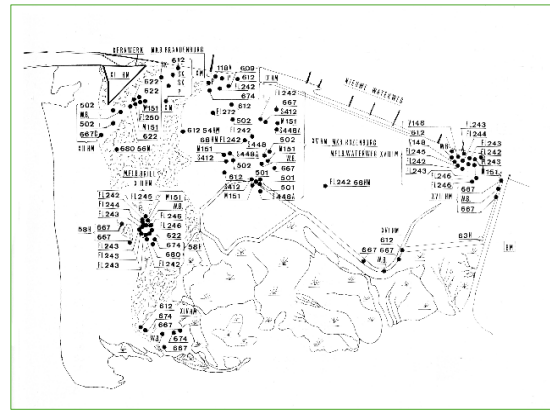
De perskade. Aan de rechterkant liggen de Nieuwe Storten en ten noorden ervan lagen De Hoge en Lage Stort. Deel van de kaart van Bergwerff, 1954.

Oorlogsbouwwerken

Tijdens de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) veranderde De Beer (én de noordkant van de Nieuwe Waterweg) in een formidabele vesting vanwege de strategische ligging aan de mond van de Nieuwe Waterweg en de achterliggende haven van Rotterdam. In het boek van Hans Sakkers 'Festung Hoek van Holland' staat een overzichtskaart van de uitgebreide vestingwerken die de Duitse bezetter zowel ten noorden als ten zuiden van de Nieuwe Waterweg bouwde. Voor de versterkingen op De Beer zie de volgende pagina. De ingreep leidde ertoe dat er kan worden gesproken van een De Beer van voor de oorlog en een De Beer van de oorlog. De vooroorlogse dynamiek met een verbrokkelende duinenrij ging door de aanleg van dijken van noordnoordoost naar zuidzuidwest en aan de zuidkant langs de Brielsche Maas geheel verloren.*

Propagandaposter voor de Atlantikwall.
Collectie NIOD.

Overzicht van de versterkingen op De Beer volgens Sakkers.³²

Achtergelaten oorlogstuig en overbodig geworden bunkers.
Foto F. Kooijmans/collectie E. Bujsman.

Achtergelaten oorlogstuig en overbodig geworden bunkers.
Foto F. Kooijmans/collectie E. Bujsman.

Atlantikwall

Verdedigingsmiddel tegen een geallieerde invasie. De verdediging strekte zich uit van het noorden van Noorwegen en vervolgens Denemarken, Duitsland, Nederland, België tot in het zuiden van Frankrijk. Deze Atlantikwall is door het tekort aan bouw-

³² Naar Sakkers 1992, p. 2. Het betreft alleen de versterkingen op De Beer. Ook op de noordelijke over waren er omvangrijke versterkingen.

materialen en het verloop van de oorlog niet geheel afgebouwd. De totale lengte bedroeg ruim 5.000 kilometer. Er waren aan het eind van de oorlog 10.273 bunkers gebouwd en er waren er nog 799 in aanbouw.³³ De naam was in augustus 1942 door Hitler bedacht.

Batterij Brandenburg

Geschut van de Duitse marine, uitgerust met drie en na een zwaar ongeluk nog twee kanonnen 24 cm kanonnen met een reikwijdte van 16,8 kilometer. De kanonnen waren afkomstig van twee Nederlandse schepen en waren sterk verouderd.³⁴ Zie ook Leitstand*.

Batterij Brandenburg.³⁴

Batterij Rozenburg

Geschut van de Duitse marine, uitgerust met drie 28 cm kanonnen met een reikwijdte van ca. 41 km. De kanonnen kwamen van de slagkruiser Gneisenau en de batterij werd in 1943 grotendeels gerealiseerd.³⁵ Zie ook Leitstand*.

Batterij Rozenburg.³⁶

Beerweg

Door de Duitse bezetter aangelegde betonweg voor de aanvoer van materialen en manschappen naar De Beer.

Deel van De Beerweg. Op de achtergrond in het midden de Leitstand. Foto Dienst Gemeentewerken/collectie Stadsarchief Rotterdam.

Bunkers

De Duitsers bouwden honderden bunkers op De Beer als onderdeel van de *Atlantikwall*. Het voornaamste doel was de bescherming van de monding van de Nieuwe Waterweg. Zie ook de afbeelding op de pagina hiervoor en bij *Atlantikwall**.

Chinese muur

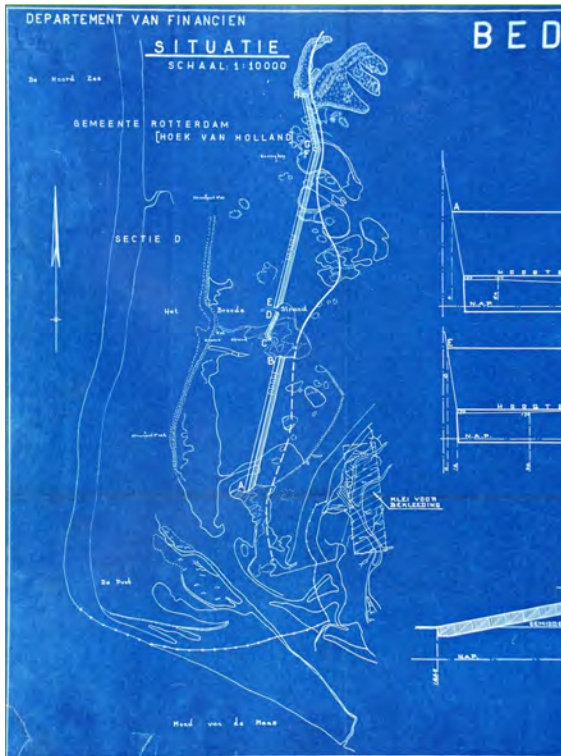
Robuuste zeewering — en geen muur! — van 2,5 kilometer aan de westkant van het strand en aangelegd tijdens de Tweede Wereldoorlog als onderdeel om de waterhuishouding in het gebied beheersbaar te maken voor de aanleg van fortificaties door de Duitsers bezetters. De aanleg betekende het einde van De Beer als een open, dynamisch duinsysteem. De naam was bedacht in het nabijgelegen Rozenburg.

³³ Informatie over de *Atlantikwall* bij Bunkerinfo.

³⁴ Ontleend aan het boek van Sakkers 1992, p. 41.

³⁵ Ontleend aan het boek van Sakkers 1992, p. 41 (Rozenburg) en p. 47 (Brandenburg).

³⁶ Uit Sakkers 1992, p. 47.

De Chinese muur liep (ongeveer) van noord naar zuid langs de oostkant van het strand van De Beer. Blauwdruk, Dienst der Domeinen, 1942. Brabants Historisch Informatie Centrum.

Festung

De Nieuwe Waterweg vormde de toegangspoort tot het Rotterdamse havengebied dat van groot belang was voor de aanvoer van grondstoffen voor de oorlogsindustrie. De havens waren ook uitvalsbases voor de Kriegsmarine. Op de zuidoever van 'De Beer' stonden drie scheepskanonnen die rondom 41 kilometer ver konden schieten; zie bij Batterij Rozenburg*. Ook waren er twee verouderde kanonnen met een bereik van ca. 17 kilometer opgesteld; zie bij Batterij Brandenburg*. Een *Festung* kende vaak een Kernwerk* dat gedurende negen weken tot het laatst kon worden verdedigd. De Festung Hoek van Holland was het zwaarst verdedigde stukje Nederland tijdens de oorlog, misschien zelfs van de Atlantikwall*.

Huis van den generaal

Mogelijk hetzelfde huis waar na de oorlog opzichter Korfmaker en zijn gezin woonde.³⁷

Het 'huis van den generaal' volgens het blad *De Maasstad*.

De schouw in de 'woning van den generaal' was beschilderd met nostalgische, Duitse elementen. Fotograaf en jaartal onbekend. Collectie Nationaal Archief.

Kernwerk

Het Kernwerk was een onderdeel van de Duitse verdedigingswerken aan de monding van de Nieuwe Waterweg. Dit Kernwerk vormde het hart van de verdediging aan de zuidoever van de Nieuwe Waterweg, dus op De Beer. Het was eigenlijk op te vatten als een soort citadel. Het lag aan de noordelijke rand van De Beer tegen de Nieuwe Waterweg. Eigenlijk was een soort vesting binnen de Vesting Hoek van Holland. Het Kernwerk alleen had een oppervlakte van 14 ha. Het Kernwerk bevatte 52 bunkers; alles goed voor ongeveer 50.000 m³ beton. Dit Kernwerk was zo omvangrijk, omdat het in het allerlaatste geval nog geheel zelfstandig verdedigbaar moest zijn. Het was daarom ook noodzakelijk dat het Kernwerk langere tijd zelfvoorzienend zou kunnen zijn. Het Kernwerk bevatte dan ook bijvoorbeeld twee

³⁷ Zie het artikel in *De Maasstad* 6(6)1947, p. 124.

hospitaalbunkers. Ook had het Kernwerk zijn eigen watervoorziening. Het Kernwerk werd in november 1943 in gebruik genomen. De bezetting bedroeg 250 man.³⁸ Het begrip 'Festung' werd in januari 1944 geïntroduceerd. Na de Tweede Wereldoorlog werd het in gebruik genomen door het ministerie van Defensie in gebruik genomen, onder andere voor opslag van munitie.³⁹

Het Kernwerk op een luchtfoto van de RAF, december 1943. De pijlen duiden naar zaken om op te letten. Het noorden ligt onder. Ontleend aan het boek 'Evidence in camera'.⁴⁰

Het Kernwerk op een Duitse kaart. Collectie Nationaal Archief.

Ingang van het Kernwerk. Foto: G.Forest/Stichting Menno van Coehoorn.

Naoorlogse foto van de toegang tot het Kernwerk, ook wel het Reinhardwerk genaamd. Foto G.Forest/Stichting Menno van Coehoorn.

Zoals gebruikelijk stonden militaire objecten niet op de topografische kaarten afgebeeld. In de rode driehoek is het Kernwerk weergegeven. Topografische kaart 37A, 1958.

Merkwaardig was dat in het informatieboekje dat de stichting in 1950 uitbracht, het Kernwerk wel gewoon op de kaart stond.

Landingsobstakels

Er waren diverse soorten obstakels om (lucht)landingen te verhinderen. Er waren Rommelasperges, Küstensperren (K-Sperren),

³⁸ Informatie grotendeels ontleend aan het boek van Sakkers.

³⁹ Zie ook C. Pols in MR24, 'Mensen van De Beer'.

⁴⁰ Constance Babington Smith, Evidence in Camera, the story of photographic intelligence in World War II.

Luftlande-sperren (L-Sperren), mijnstoelen en schuin geplaatste boom-stammen.

Links en rechts van het midden Cointet-elementen⁴¹. Verder betonnen tetraëders of mijnstoelen. Alles om landingsboten te hinderen. Foto Hans Sakkers.

Küstensperre. Foto publiek domein.

Links en rechts van het midden Cointet-elementen, ook wel Belgsiche poorten genoemd. Verder betonnen tetraëders of mijnstoelen. Alles om landingsboten te hinderen. Foto Hans Sakkers.

Munitiebunkers

De Beer had vele munitiebunkers.

Hier de munitiebunker type S 448a van kustbatterij Rozenburg. Foto collectie Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

Leitstand

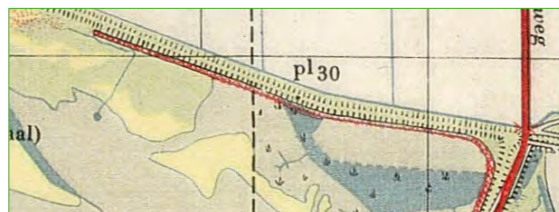
De vuurgeleidingstoren voor de batterij Brandenburg* en batterij Rozenburg*. Volgens Sakkers een Hochleitstand, omdat bovenop het optische materiaal om ver te kunnen kijken, was gebouwd.

De Leitstand.⁴²

Muur aan de Brielsche Maas

Zuidelijke, zeewerende dijk met steenbeslag aan de Brielsche Maas, dus aan de zuidkant van De Beer.

De zeewerende dijk langs de Brielsche Maas. Deel van de topografische kaart van 1957.

⁴¹ Een Cointet-element, ook bekend als een Belgische poort of C-element, was een zwaar stalen hek van circa 3 meter breed en 2 meter hoog, gemonteerd op rollers.

⁴² Uit Sakkers, p. 50.

Mijnen

Het aantal mijnen schatte de opzichter van Domeinen, Theo van Doorn, op 53.000 tot 65.000 stuks. De mijnen werden opgeruimd door Duitse militairen. Volgens Van Doorn: 'Een keer zag ik persoonlijk dat er twee man tegelijk de lucht invlogen.' Volgens jachtopziener Pols moesten de Duitsers na het opruimen van de mijnen met een oude tractor door het mijnenveld rijden om te controleren of alles inderdaad weg was. Hij vermeldt dat er twintig Duitsers gedood of gewond zijn geraakt bij de opruimingswerkzaamheden; een verhaal overigens dat nooit door iemand is bevestigd.

Voor de verwijdering van mijnen werden op grote schaal Duitse militairen en mogelijk ook NSB'ers ingezet.
Foto Piet van der Ham/collectie Nationaal Archief.

Mijnen ruimen op De Beer.
Foto P. van der Ham/collectie Nationaal Archief.

Munitiebunker Batterij Rozenburg

Een van de munitiebunkers van Batterij Rozenburg. Dus opslag voor de 28 cm granaten, vandaar dat er smalsporen te zien zijn.

De munitiebunker van batterij Rozenburg. Foto collectie P. de Krom.

Neue Westwall

De oorspronkelijke naam van de bouwwerken aan de Atlantische kust. Om propagandistische redenen later Atlantikwall* genoemd.

Reinhardwerk

Andere naam voor het Kernwerk. Vernoemd naar Wilhelm Adolf Reinhard (1869 – 1955), generaal van de infanterie vanaf 1943 SS-Obergruppen-führer en opperbevelhebber van het Duitse leger in Nederland.

Soldatentheater

Het blad De Maasstad maakte een artikel over De Beer naar aanleiding van Walcherense boeren die naar de Krimpolder* kwamen. Hierin is te lezen: 'Het soldatentheater, van groote afmetingen, dat in de duinen aan den kant van den Waterweg heeft gestaan, is na de bevrijding met den grond gelijk gemaakt.'⁴³

⁴³ De Maasstad 6(6), jan/febr. 1947, 119-125.

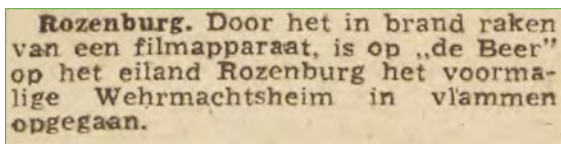
Interieur van het Soldatentheater.⁴⁴

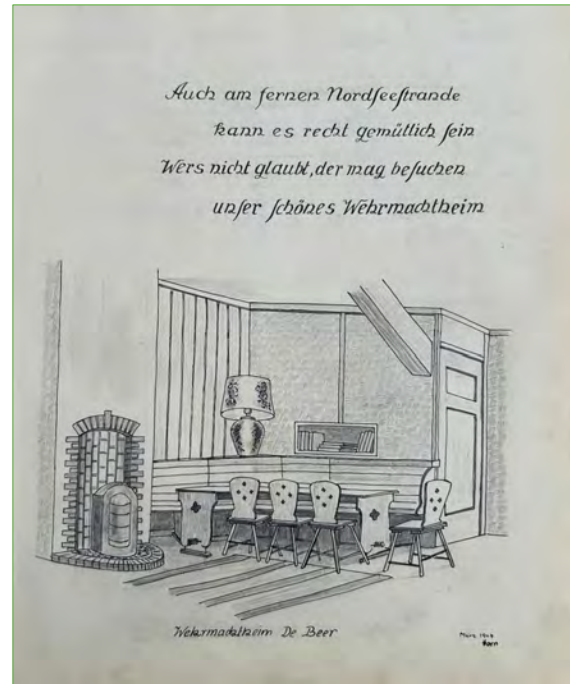
Buitenkant van het Soldatentheater en de schuilgelegenheid daarbij.²⁷

Wehrmachtsheim/Heimatsheim

De opzichter van Domeinen, Theo van Doorn, maakte in zijn verslag kort na de oorlog over de 'verbunkering' van De Beer een opmerking over Heimatsheim voor soldaten.⁴⁵ Van Doorn meldt in zijn verslag: '[...] dat echter is afgebrand tydens een filmvoorstelling van de Binnenlandse Strydkrachten.'⁴⁶ Het dagblad *Trouw*⁴⁷ meldde in juli 1945 eveneens dat het Heimatsheim was afgebrand. Het is niet bekend waar op De Beer het Heimatsheim stond.

Bericht in *Trouw* [Rotterdam], 21 juli 1945. Bron Delpher.

Pamflet uit 1944 van het Heimatsheim. De tekst luidt: 'Auch am fernen Nordseestrande kann es recht gemütlich sein Wers nicht glaubt, der mag besuchen unser schönes Wehrmachtsheim.'

Collectie Arthur van Hooft.⁴⁸

Wehrmachtsweg/Weermachtsweg

Met klinkers bestrate weg vanaf de ingang van De Beer naar de Zuidpunt. Door de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog aangelegd, waaraan het zijn naam ontleende.

De Weermachtsweg. Foto W. Korfmaker/collectie mevrouw A den Bakker-Korfmaker.

Westdijk

Naam die voorkomt op de topografische kaart 37A uit 1957. Zie ook Chinese muur*.

⁴⁴ *De Maasstad* 1947, p. 125.

⁴⁵ Zie Stadsarchief Amsterdam 999/2924.

⁴⁶ SAA 999/2624. Van Doorn gebruikte in zijn verslag stelselmatig de 'y' in plaats van de 'ij'.

⁴⁷ In een speciale uitgave voor Rotterdam en omstreken.

⁴⁸ Met dank aan Peter de Krom die mij op deze tekening attendeerde. Ook dank aan Arthur van Hooft voor de vriendelijke toestemming om deze afbeelding op te nemen.

Würzburg-Riese

Een Duits radarsysteem uit de Tweede Wereldoorlog. Het was een doelvolg-systeem, waarmee vijandelijke vliegtuigen gevolgd konden worden en vervolgens door de kanonnen van batterij Rozenburg* of batterij Blankenburg* onder vuur konden worden genomen. Op De Beer stond op de Würzburg-Riese aan de zuidelijke over van de Nieuwe Waterweg.

De Würzburg-Riese. Leger Film- Fotodienst. Foto collectie Nederlands Instituut voor Militaire Historie.

= **Einde rubriek oorlogsbouwwerken** =

Rietmoeras

De auteurs van *Het Vogeleiland* bedachten de naam 'Rietmoeras' voor het 300 ha grote moeras- en slikkengebied aan de zuidkant van De Beer. De naam Rietmoeras was in feite fout, want er groeide nauwelijks riet maar des te meer (zee)biezen. Zie ook Vogelplaat*.

Robbe(n)plaat

Zandplaat in de monding van de Brielsche Maas; rustplaats voor zeehonden.

De Robbeplaat, ca. 1930. Detail van de kaart die Jan Joost ter Pelkwijk van De Beer maakte.

Schelp(en)vlakte

Vlakte aan de oostkant van het zuidelijke deel van de Chinese muur ter hoogte van de Kemphanenwei.

De Schelp(en)vlakte, 1954. Detail van de kaart van Bergwerff.

Schafthuisje

In de nabijheid van Stelling Brielle in de Chinese muur* stond een schafthuisje. Zo het oog is het een eenvoudig optrekje. Wie de twee mensen zijn, is onbekend. Mogelijk dat de man Maarten Bakelaar is.⁴⁹

Schafthuisje nabij stelling Brielle. Deze stelling lag in het zuidelijke deel van de Chinese Muur*. Jaartal en fotograaf onbekend. Collectie ex-Bakelaar/Buijsman.

Scheurpolder

Oostelijk van De Beer gelegen polder die sinds het ontstaan in 1869 werd verpacht.

⁴⁹ Suggestie van Arie Bevaart. Zie ook 'Mensen van De Beer', MR 24.

Het doel was tweeledig: werklozen aan het werk helpen en voor de landbouw.

De Scheurpolder met links De Beer. Uitsnede topografische kaart 73W uit 1957.

Scholeksterplas

Door stagnerend water, onder andere voor de aanleg van verdedigingswerken door de Duitse bezetter op De Beer, ontstane plas; voorheen de Scholeksterwei*.

De scholeksterplas na de oorlog.⁵⁰

Scholeksterwei

Grazige vlakte aan het eind van de Vlierenlaan; de Scholeksterwei werd omgeven door dicht struikgewas. Verderop, aan de westkant, was een gat in de duinenrij, het Bakengat, waarachter het strand begon (zie ook bij 'Bakengat'). De naam 'Scholeksterwei' is waarschijnlijk bedacht door de auteurs van *Het Vogeleiland*.⁵¹ Na de Tweede Wereldoorlog de Scholeksterplas*.

Scholeksterwei voor de oorlog met velden reukloze kamille, 1932. Foto A. de Graaf.

Schollenkreek

Afwateringskreek van het Groene Strand aan de zuidkant van De Beer. Zie ook Westhaf*.

De Schollenkreek waterde af op de Brielische Maas, 1950. Uitsnede van de kaart uit het informatieboekje van de stichting.

Schuilhut

Op De Beer werd veelvuldig gebruik gemaakt van schuilhutten, vooral om vogels te fotograferen of te filmen. Beekman schift hierover: 'In de Aanspoelselhoek lag altijd een enorme hoeveelheid houtafval uit zee waar nooit jutters kwamen. De fotografen vonden hier materiaal voor hun schuilhutten.'

Een vooroorlogse schuilhut. Foto Niko Tinbergen.⁵²

⁵⁰ Uit de diaserie van Simon de Waard over De Beer, 1948.

⁵¹ De naam 'Scholeksterwei' komt zonder enige inleiding voor het eerst voor in 'Het Vogeleiland', p. 20.

⁵² Uit 'Het vogeleiland', rechts naast p. 160.

Een naoorlogse schuilhut. Foto ex-collectie M. Bakelaar/E. Buijsman.

Sionskapel

Voor de Nederlands-Hervormde godsdienstbeoefening werd door de boeren in de Scheurpolder na de Tweede Wereldoorlog aanvankelijk gebruik gemaakt van een onderkomen in de stelling Brandenburg. Op initiatief van dominee Evelein werd de Sionskapel gesticht. Deze werd op 28 december 1954 in gebruik werd genomen. Vier jaar lang heeft de houten kapel dienst gedaan als kerkelijk centrum voor dat gebied. Daarna is de kapel als directieket in gebruik genomen. Arie Spaans herinnerde zich: 'Midden jarig vijftig hadden we een teltrekweekend op De Beer (van de NJN – District 6). We sliepen zaterdagnacht op de grond in de Sionskapel aan de rand van De Beer. 's Avonds laat speelde Anne Bijlsma – de later bekende musicus – op het harmonium dat daar stond.'⁵³

De Sionskapel. Tekening van J.T. Prooi.

Soldatenkoor

Het legerkamp De Beer had een eigen soldatenkoor, dat onder leiding stond van Piet Struijk. Dit soldatenkoor had succes met het plaatje 'Ik sta op wacht'.

Stekelstort

Klein gebiedje aan de oostkant van De Beer, vlak ten noorden van de Krimpolder* en ter hoogte van de woning van Pols*. Mogelijk is de naam gebaseerd op de groet hoeveelheid distels die er groeiden.

De Stekelstort. De kaart van Bergwerf, 1954.

Vakantiebunker

Na de Aenstoot* en de Lepelaar* werden bunkers in het zuidelijke deel van De Beer als vakantieverblijf aangeboden onder de naam 'De Vogelhoek'. Er was in deze bunker plek voor vier vakantiewoningen

De vakantiebunker, 1961 of 1962. Foto collectie mevr. G. Tonneijck.

⁵³ Persoonlijke mededeling Arie Spaans, 2 september 2018.

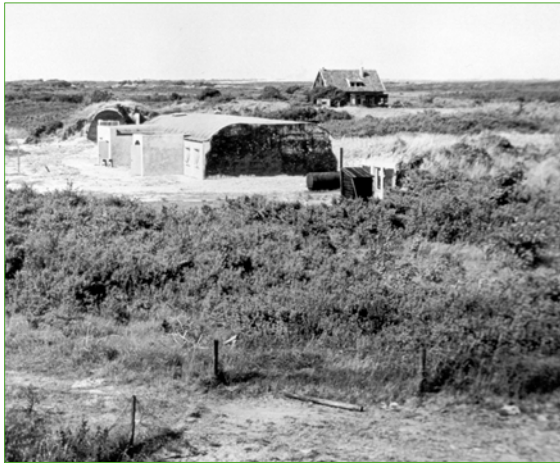

Foto van de woonbunker en omgeving. Op de achtergrond het tweede huis van Korfmaker. Collectie ex-M. Bakelaar/E. Buijsman.

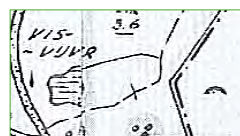
Ligging van de vakantiebunker (in de rode cirkel). Tevens is aangegeven het (tweede) paviljoen en het (tweede) huis van opzichter Korfmaker, 1961. Uitsnede van de kaart in het informatie-boekje van de stichting.

Verhoevenpolder

Naamgever (ir. A.G. Verhoven) van de polder aan de zuidkant van De Beer; zie echter Krimpolder*.

Visvijver

Een andere naam voor de eenden-vijver*.

De visvijver. Kaart van Bergwerf, 1954.

Vlier(en)laan

Van oost naar west lopende laan door het Vlierenwoud aan de noordkant van De Beer; gewoonlijk de route van de aanlegsteiger naar het strand van De Beer. Tijdens de oorlog grotendeels

Vlierenlaan en omgeving, 1951. Uitsnede informatieboekje van de stichting.

De Vlierenlaan voor de Tweede Wereldoorlog. Foto W.G. van der Kloet.

De Vlierenlaan na de Tweede Wereldoorlog. Fotograaf en jaartal onbekend. Collectie E. Buijsman.

Vlierenwoud

Het ten noorden en ten zuiden van de Vlierenlaan liggende bos. Het was een dicht begroeid bosperceel aan de noordkant van De Beer voornamelijk bestaande uit vlieren en ligusters, die daar welig op de vruchtbare kleigrond tierden. Werd doorsneden door de Vlierenlaan. Een deel van de voedselrijke grond die was vrijgekomen bij de aanleg van de Nieuwe Waterweg, was op de zuidelijke over gestort. Een groot deel van het Vlierenwoud ging tijdens de Tweede Wereldoorlog verloren bij de aanleg van de Duitse verdedigingswerken. Door veroudering stortten dode vlieren tenslotte in. [afbeelding volgende pagina]

In het Vlierenwoud. Foto Niko Tinbergen.⁵⁴

Vogelplaat

Moeras- en getijdengebied aan de zuidkant van De Beer langs de Brielsche Maas, ca. 300 ha groot. Voor de Tweede Wereldoorlog stond dit gebied via de monding van de Brielsche Maas in directe verbinding met de Noordzee. Het was een verraderlijk gebied met krekens en slikken waar het water bij vloed soms verrassend snel kon opkomen. Het was een rijk vogelgebied, 'biezenwildernis', waar onder andere kiekendieven broedden. De auteurs van *Het Vogeleiland* spraken van een 'prachtwildernis'; zij gaven er de naam 'Rietmoeras' aan. De naam Rietmoeras was in feite fout, want er groeide nauwelijks riet maar des te meer biezen.⁵⁵ Op de topografische kaart uit 1938 staat het gebied aangeduid als 'Vogelplaat', een benaming die overigens zelden werd gebruikt.

In de Tweede Wereldoorlog werd de Vogelplaat grotendeels ingepolderd. Het belangrijkste argument hiervoor was de uitbreiding van landbouw-grond in verband met de voedselvoorziening.⁵⁶ De Vogelplaat was een gebied met metershoge vegetatie, moeilijk deels onmogelijk begaanbaar en. Het stond in open verbinding met de zee en met vloed kon het water razendsnel opdringen. Aan de rand waar het moeras overging in de slikken van de Brielsche Maas, was het altijd een

drukke van belang.

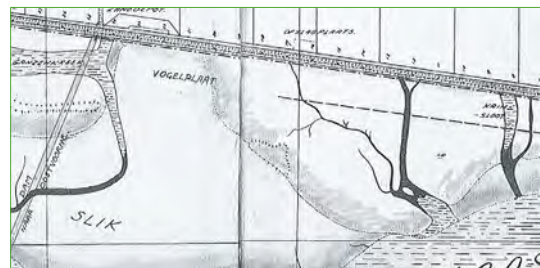
Citaat uit *Het Vogeleiland*: '... voor zoover het oog reikt is het bespikkeld met voedselzoekende of rustende vogels'. En: 'Dit stuk van de schorre is nu het beroemde "rietmoeras", dat heelemaal geen rietmoeras is, maar iedereen noemde het zoo.'⁵⁷ Na de Tweede Wereldoorlog en de inpoldering resteerde nog een klein deel aan de Brielsche Maas.

De Vogelplaat aan de zuidkant van De Beer.
Topografische kaart uit 1938.

Een van de weinige, overgeleverde foto's van de inpolderings-werkzaamheden.
Fotograaf en jaartal onbekend/collectie Buijsman.

Het resterende deel van de Vogelplaat.
Uitsnede kaart Bergwerff.

⁵⁴ 'Het Vogeleiland', de eerste foto in het boek.

⁵⁵ Zie 'Het Vogeleiland', p. 24.

⁵⁶ Zie *Een eerste klas landschap*, pagina 34 en verder.

⁵⁷ Zie 'Het Vogeleiland', p. 24.

Op de Vogelplaat huisden vele vogels, waaronder bruine kiekendieven. Foto Rutten.⁵⁸

Plan voor de inpoldering van de Vogelplaat, hier aangeduid met 'Pan of Krim'. Tevens is aangegeven de ligging van de Chinese muur en de muur in het zuiden.
Kaart bij het artikel van Verhoeven, 1946.

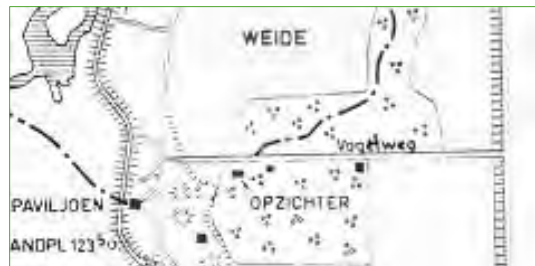
De dijk aan de Brielsche Maas. Foto Kooijmans/collectie Buijsman.

⁵⁸ 'Het Vogeleiland', links van p. 177.

⁵⁹ Met dank aan Arie Bevaart die mij attendeerde op dit gebouwtje.

Vogelweg

Toegangsweg tot De Beer, toen het noordelijke deel van De Beer was vergraven. Aan deze weg lag onder ander het huis van opzichter Korfmaker.

De Vogelweg voerde naar de zuidelijke ingang. *Detail van de kaart van de stichting uit 1961.*

De Vogelweg in oostelijke richting gezien. Foto ex-collectie Bakelaar/Buijsman.

Waterhok

Bij het einde van de aanlegsteiger van De Beer stond een WC-hokje.^{59 60}

Het waterhok.
Collectie ex-Bakelaar/Buijsman.

⁶⁰ Merkwaardig is echter dat niemand bij navraag bleek, dat niemand van de Historische Vereniging Oud Rozenburg zich dit huisje kan herinneren.

Het waterhok. Foto collectie A. van Oudenaarden.⁶¹

Weg naar Pols

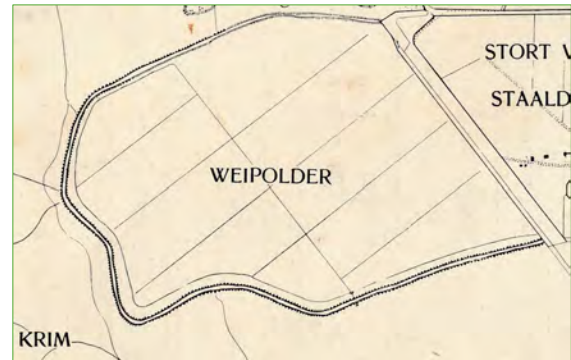
Weg naar het Kamphuis*, het KRO-huisje* en de woning van Pols* aan de oostkant.

De weg naar de woning van Pols. Collectie ex-M. Bakelaar/ E. Buijsman.

Weipolder

Polder vlak noordoostelijk van het Rietmoeras*. Het was een bekende zomerpolder. Terrein dat formeel niet tot het natuurmonument behoorde. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bij de inpoldering van de Pan- of Krimpolder* verloren gegaan.

De ligging van de Weipolder, 1938. Op de kaart is nog net de Krim, als aanduiding voor het Rietmoeras te zien. Kaart op een vooroorlogse uitgave van de stichting.

Westhaf

Vooroorlogse afwatering van het Groene Strand op de Brielsche Maas. Zie ook Scollenkreek*.

Het Westhaf.
Detail van de kaart die Jan Joost ter Pelkwijk van De Beer maakte, ca. 1930.

Wijde Slik

Slikken aan de zuidkant langs de oevers van de Brielsche Maas.

Het Wijde Slik aan de oevers van de Brielsche Maas voor de oorlog, ca. 1930. Rechts op de achtergrond de stompe toren van Brielle, links Het Stenen Baak. Foto Tinbergen⁶².

Witgatplas

Duinplas ten zuiden van de Vlierenlaan aan het westelijke einde ervan. De naam 'Witgatplas' is afkomstig van de auteurs van 'Het Vogeleiland': 'Wat hebben wij aan dit

⁶¹ Met dank aan Arie Bevaart die mij deze foto toestuurde. De foto lijkt, gezien de achtergrond, op een andere plek genomen.

⁶² Zie 'Het Vogeleiland', links van pagina 204.

plasje altijd een plezier gehad, bijna altijd is er wat te beleven, in 't voorjaar de bergeenden, in den trektijd vaak de groenpootruiters en de vlugge, ranke witgatjes, de laatste zo regelmatig dat we den naam Witgatplas invoerden'.⁶³ Deze plas is tijdens de oorlog verdwenen.

De Witgatplas, 1929. Foto Niko Tinbergen.⁶⁴

Woning bij de eendenkooi

Oostelijk van de Pan- of Krimpolder gelegen woning bij de eendenkooi. Het lag daarmee enkele kilometers ten oosten van De Beer.

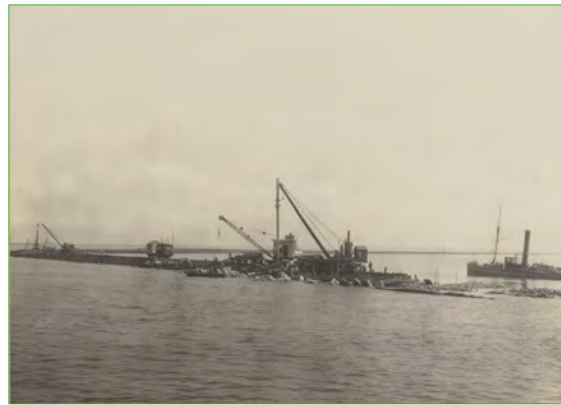
De woning van de opzichter van de eendenkooi. Ansichtkaart collectie Buijman.

De eendenkooi lag (na de oorlog) op ca. 3 kilometer oostelijk van De Beer. Uitsnede topografische kaart 1957.

Zuiderhoofd

Strekdam aan de zuidelijke kant van de Nieuwe Waterweg.

Reconstructie van de Zuiderpier, 1914. Foto P. Oosterhuis, Collectie Nationaal Archief.

Zuidslak

Slikkig deel aan de oevers van de (vooroorlogse) Brielsche Maas. Zie ook Wijde Slik*.

Zuid(er)punt

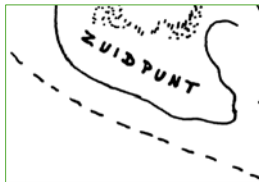
Het meest zuidelijke deel van het strand, grenzend aan de Brielsche Maas. Na de Tweede Wereldoorlog werd er soms ook het deel aan de zuidkant dat aansluit op de dam in de Brielsche Maas mee bedoeld. Na de Tweede Wereldoorlog stond hier een klein huisje waar hulpbewaker Maarten Bakelaar tijdens de zomermaanden woonde. Zie ook bij Huisje Zuidpunt* en Klutenbank*.

Het huisje op de Zuidpunt waar Maarten Bakelaar als hulpbewaker in de zomer verbleef. Onbekend jaar en eveneens onbekende maker. Collectie ex-Bakelaar/Buijsman.

⁶³ 'Het Vogeleiland', p.21.

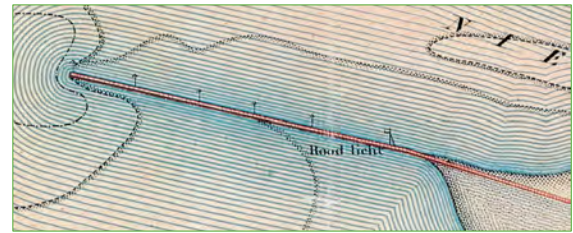
⁶⁴ Zie 'Het Vogeleiland', links van pagina 17.

De zuidpunt. Kaart van Bouma voor het vogeljaarverslag van de stichting, 1939.

Zuiderhoofd

Strikt genomen het uiteinde van de zuidelijke dam in de Nieuwe Waterweg. Direct ten zuiden van de dam lag de Aanspoelselhoek*.

Het Zuiderhoofd, 1875. Bonneblad uit 1875.

Het zuiderhoofd, 1957. Topografische kaart 1957.

Conclusie⁶⁵

De namen van de landschapselementen weerspiegelen grotendeels de geschiedenis van dit natuurgebied. Er zijn een aantal namen met vogels en planten die zijn bedacht door de auteurs van het boek 'Het Vogeleiland'. De naam 'De Beer' komt vanaf 1610 op kaarten voor.⁶⁶ De jonge aangroei van Holland in de zeventiende tot en met de twintigste eeuw liet een natuurlijke ontwikkeling zien van een dynamisch ecosysteem kenmerkend voor riviermonden van strand, duin en gors in de Brielsche Maas. Deze ontwikkeling werd ruw doorbroken door de aanleg van Europoort en later De Maasvlakte.

Literatuur

- Anonymus (1961) *Het natuurmonument "De Beer"*. Derde, geheel herziene druk. Stichting Natuurmonument De Beer, 's-Gravenhage.
- Beekman, F. & E. Buijsman (2017) 'Een steert sands' bij Hoek van Holland. *Het Nederlands landschap* 35(2), 34-43.
- Beekman, F. (2022) Veldnamen van De Beer. *Hollands Duinen* 80, april, 66-70
- Beveren, A. & Rijpsman, J. (2022) *Atlantikwall in kaart : bunkers en bezetting in Zuid-Holland*, Rijpsma Drukkers.
- Buijsman, E. (2007) *'Een eersteklas landschap'. De teloorgang van natuurmonument De Beer*. Matrijs, Utrecht.
- Engelbrecht, W.A. (1934) Het ontstaan van den Hoek van Holland. *Rotterdamsch Jaarboekje*, reeks 4, jaargang 2, 55-64.
- Keuning, J. (1918) De toestand van den Maasmond in de 16de en begin der 17de eeuw. *Rotterdamsch Jaarboekje*, reeks 2, jaargang 6, 150-157.
- Mörzer Bruijns, M.F. (1951) *Het natuurmonument "De Beer"*. Stichting Natuurmonument De Beer, Utrecht.
- Mörzer Bruijns, M.F. (1954) *Het natuurmonument "De Beer"*. Tweede druk. Stichting Natuurmonument De Beer, Utrecht.
- Rijpsma, J., Abrahamse, J.E. & Kosian, E. (2025) *De Atlantikwall Atlas. Het Duitse verdedigingssysteem in Nederland 1940-1945*. THOTH Bussum.
- Beusekom, G. van, Kooijmans, F.P.J., Rutten, M. & Tinbergen, N. (1930) *Het Vogeleiland*⁶⁷, Schoonderbeek, Laren.
- Verhoeven, A.G. (1946) Inpoldering van rietgorzen, kreken en water in de z.g. Pan of Krim op Rozenburg. *Weg en Waterbouw* 6(5/6), 55-68.
- Vries, J.de (1971) *Nederlands etymologisch woordenboek*. Brill, Leiden.

Websites

[Atlantikwall in Nederland
natuurmonumentdebeer.nl](https://natuurmonumentdebeer.nl)
historischhoekvanholland.nl/w02/

⁶⁵ Geschreven door Frans Beekman.

⁶⁶ Zie bijvoorbeeld Beekman en Buijsman 2017 en Beekman 2022.

⁶⁷ Op de omslag staat echter 'Op het Vogeleiland'.

